

მთბზსრი

ყოველკვირეული ჟურნალი

№ 8.

კვირა, 6 მარტი 1905 წლისა.

№ 8.

ამ ნომერთან ერთად ხელის მომწერთ ვგზავნებათ ცალკე დამატება შემდეგი სათაურით: „გურიის ამბები“.

თფილისის ძალაძის მოსწრავი ამით აცხადებს, რომ შემოწირულებანი ბაქოში 5—11 თებერვალს დაზარალებულთა სასარგებლოთ (განურჩევლათ ეროვნებისა და წოდებისა) მიიღება ქალაქის გამგეობაში ყოველ დღე. კვირა-უქმეებს გარდა, 10-დან 3 საათამდე. (3—3) ქალაქის მოურავი ქ. ვერმიშვი.

შინაბანი: რა გამოიკვება? ფ. მახარაძისა.—ოფიციალური ცნობები და მთავრობის განკარგულება.—ომის ამბები.—სხვადასხვა ამბები.—კორესპონდენტები.—რუსეთის ქრონიკა.—საგრო თუ დამფუძნებელი კრება? ნ. ელიავასი.—ქუჩაზე, ლექსი ვ. რუხაძისა.—ფელეტონის მაგიერი, თავუნასი.—მუშათა კავშირები, ა. წულუკიძისა.—ეურნალ-გაზეთებიდან.—კლასობრივი წინააღმდეგობა ჩვენში და ევროპაში, გ. ჯისა.—1904 წ. 7 ივნისის კანონის გამო.—საზოგადოებრივ-ისტორიული წერილები, თარ. ლ. ელიავასი.

რა გამოიკვება?

ორი კვირა იქნება, რაც ბ-ნი სულთან-კრიმ-გირეი გურიის გამგზავრა, გურიის დღევანდელი ვითარების გამოსარკვევათ, გურიის ხალხის დღევანდელ საქიროებათა და მოთხოვნილებათა გამოსაკვლევათ. ბ-ნმა კრიმ-გირეიმ უკვე ინახულა გურიის რამდენიმე საზოგადოება, მოიწოდა სახალხო ყრილობები თითოეულ საზოგადოებაში და წინადადება მისცა ხალხს გულახდილათ და დაწვრილებით ეამბათ მისთვის ყველაფერი, რაც დღეს გურიის ხალხს აწუხებს, ვაგებენიებით მისთვის გურიის დღევანდელი მოძრაობის და ხალხის მღელვარების ნამდვილი მიზეზები. ხალხი ყოველგან ნდობით მიეგება ბ-ნ სულთან კრიმ-გირეის, იგი პატივისცემით ისმენდა მის მოწოდებას, და თავის მხრით ზრდილობიანათ და თანაც გულახდილათ და გებედულათ თავისი დებუტატების საშუალებით უხსნიდა მას თავისი აუტანელი მდგომარეობის მიზეზებს და უცხადებდა თავის მოთხოვნილებებს. ყველა საზოგადოებაში, ყველა ყრილობაზე ხალხი უცხადებდა ერთ და იმავე მოთხოვნილებებს, ასახვლებდა ერთ და იმავე მიზეზებს დღევანდელი აუტანელი მდგომარეობისას. ეს პირველი შემთხვევაა ჩვენში, რომ მთავრობის წარმომადგენელი და ხალხი ერთიერთმანეთს წარუდგენ, როგორც სრული თანასწორნი, და არა როგორც ბატონი და მორჩილი, მპრძანებელი და ყურ-მოკრული აღმასრულებელი. რაც უნდა შედეგი მოყვეს ბ. კრიმ-გირეის მოგზაურობას გურიაში, ეს მოგზაურობა მინც დაუფიწყარი დარჩება შთამომავლობისთვის და ოქროს ასოებით აღიბეჭდება ჩვენი ხალხის ისტორიაში.

ამიერიდან მთელმა ქვეყანამ გაიგო, თუ რა მოხდა და ან რა ხდება დღეს გურიაში, თუ რამდენათ მართალი არიან ისინი, ვინც გაიძახოდნენ, რომ გურია აჯანყდა და გურულეები „ბუნტოვნიკები“ არიანო. იმის შემდეგ, რაც ბ-ნმა სულთან კრიმ-გირეიმ ნახა და გაიგო ის, რაც მეტი თუ ნაკლები სინამდვილით ადგილობრივ გაზეთებში იყო აღნიშნული,

ამის ძახილი უკვე შეუძლებელია. აშკარათ დამტკიცდა, რომ ხალხი მიუყვანიათ უზომო გაქირვებამდის, იგი შეუწყუხებით ყოველი მხრით; მთავრობა მისთვის გადაქცეულა საშიშარ დაწესებულებათ, ჯალათების კრებულათ, რომელიც მხოლოდ სასტიკი ზომების ხმარებაზე თუ ფიქრობდა ხალხის წინააღმდეგ, თორემ სხვაზე აღარაფერზე. ხალხის თხოვნას ყურადღებას აღარავინ აქცევდა, საჩივარისთვის ხომ პირდაპირ სჯიდნენ. ამ ყოფაში ჩავარდნილმა ხალხმა, რომელშიაც აღამიანობის გრძობა არ გამქარალიყო, მოიკრიფა ძალა და შეუდგა თავისი თავის შველას, თავისი თავის პატრონობას. ხალხი არ აჯანყებულა მთავრობის წინააღმდეგ, იგი მხოლოდ ჩამოშორდა მას, და თავის საქმეების გაძღოლა თითონ იკისრა, რადგანაც დარწმუნდა, რომ მთავრობა მას არა თუ აღარ შევლოდა, არამედ აწუხებდა და ტანჯავდა. აქაც გურულემა ხალხმა, რომელიც, ნუ დაივიწყებთ, ცნობილია როგორც მეტის მეტი გულფიცი, გამოიჩინა სამავალითო მოთმინება. ამ უქანასკნელი სამი წლის განმავლობაში გურიის თავმოყვარე ხალხს არ დაკლებია არც საჯაროთ ლანძღვა-გინება, არც გამათრახება, არც ნაობახი, არც ციმბირში გაგზავნა, არც ეკუთხუციის ჩაყენება, და ვინ მოთვლის კიდევ რამდენი შეურაცხყოფა და დამკირება. მაგრამ მათ ყოველივე ეს აიტანეს და ერთხელაც არ უტღია ძალმომრეობაზე ძალმომრეობითვე ენასუხა. პირიქით, გურული ხალხი თითონ იღებდა ზომებს, რომ მთავრობისათვის მიზეზი არ მიეცა იარაღი ეხმარა ხალხის წინააღმდეგ. ასეთი შემთხვევა კი მოსალოდნელი იყო გაბოროტებული აღმინისტრაციის მოხელეების მხრით იმ მიზეზით, რომ ხალხი გაეთვლათ და შეესუსტებიათ, რათა შემდეგნი ისევ ძველებურათ გაბატონებულიყვნენ ხალხზე, ისევ ძველებურათ ენარბაშათ. სად მოიპოვა გურულემა ხალხმა ამოდენი მოთმინება, ამოდენი ზნეობრივი ძალა, რომ ერთ და იმავე დროს ორკვე უკუღმართობას გაუძლო, და მით ფიზიკურათ თუ არა ზნეობრივათ მინც დაამარცხა მის წინააღმდეგ მიმართული ბოროტი ძალა! ამის ახსნა არ შეიძლება მარტო მის გაქირვებაში ვეძიოთ. განა სხვაგან ნაკლები გაქირვებაა? განა სხვა ადგილას ნაკლებათ იტანჯება ხალხი? რასაკვირველია, არა. მაგრამ განსხვავება იმაშია, რომ გურულემა ხალხმა შეიგნო თავის დაბნელების და გაქირვების მიზეზი, გაიგო, თუ საიდან მომდინარეობს სილატაკე და სიბნევე. იგი მიხვდა, რომ ამის თავი და თავი მიზეზი დღევანდელი ბიუროკრატიული წესწყობილებაა, რომელიც ხალხზე აბატონებს მთავრობის ყოველად უვიც მოხელეებს და რომელიც ყველაფერში მდიდრებს ესარჩლება და მომხრეობს. ამ უსამართლობის მოსასპობათ საჭიროა ბიუროკრატიული წესწყობილების მოსპობა, მაგრამ ამას ვერ შეძლებს მარტო გურიის ხალხი, ამას უნდა შეებრძოლოს ყველა, სადაც კი გაქირვებული ხალხი ცხოვრობს. ამისთვის კი საჭიროა, რომ გაქირვებული ხალხი ყველგან გონს მოვიდეს, კარგათ შეიგნოს, თუ რისთვის არის იგი გაქირვებული და დაბნელებული.

გურული ხალხის ღრმა რწმენა, რომელიც ბნ კრამ-გირის მოგზაურობის დროს გამოაშკარავდა და რომელიც ვერავითარი ფიზიკური ძალის საშუალებით ვერ აღმოიფხვრება მისი გულადან, იმაში იხატება, რომ მისი აზრით სრულებით შეუძლებელია დღევანდელ გაქირვებულ მდგომარეობიდან თავის დახწვევა, თუ არ დამყარდა ადამიანის პიროვნების სრული ხელუხლებლობა და თუ იმავე დროს არ იქნა აღსარებული აზრის, სიტყვის, წერის, კრების, კავშირის და გაფიცვის სრული თავისუფლება. საიდან უნდა გავიგოთ ხალხის გასაჭირი, მისი ვითარება, თუ ამის შესახებ არ შეიძლება ლაპარაკი, წერა, მსჯელობა. ხალხმა განაცხადა, რომ ჩვენ წერაკითხვა ვიცით, ვკითხულობთ კიდევ გავითვალსებ და წიგნაკებს, სადაც სხვა ქვეყნების ამბები წერიაო, მაგრამ ჩვენ შესახებ, ჩვენ გაქირვებაზე, იქ არაფერი ამოგვიკითხავს. ამავე დროს ჩვენ ხელში გვივარდება რაღაც ფურცლები, რომლებშიაც სწორედ ჩვენი დაბეჩავებული ცხოვრების შესახებ წერია და ჩვენ იმას სიამოვნებით ვკითხულობთ, მაგრამ ამისთვის გვედევნიან და ნაობახშიაც გვაგდებენო! რატომ არის ეს ასე? რატომ ჩვენ გასაჭირზე ჩვენ თავსუფლათ არ შეგვიძლია ვწეროთ, ვილაპარაკოთ? ამიტომ ჩვენ ვთხოვლობთ, რომ ჩვენ უფლება გვქონდეს თავისუფლათ ვწეროთ, კრებები მოვახდინოთ და მსჯელობა ვიქონიოთ ჩვენი მდგომარეობის გასაუმჯობესებლათ. გურულმა გლეხებმა იმავე დროს განაცხადეს, რომ მართა ჩვენ არ ვთხოვლობთ ამას, ამას დღეს თითქმის მთელი რუსეთი თხოვლობს, ვარდა იმ ვაებატონებისა, რომლებსაც რუსის ხალხის უბედურება სწადიაო.

გურული ხალხი თხოვლობს აგრეთვე გადასახადების სამართლიან საფუძველზე მოწესრიგებას. როგორც ვიცით, ჩვენში არსებობს გადამხდელი და არა გადამხდელი წოდება. ხალხი თხოვლობს, რომ ამნაირათ დაყოფა მოისპოს, ყველა წოდება გათანასწორდეს და საზოგადო ხარჯების დასაფარავათ ყველა უნდა იხილდეს, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ვისაც მეტი შემოსავალი აქვს, იმას მეტი გადახდეს, ვისაც — ნაკლები, იმან ნაკლები იხადოს, და ვისაც მეტი შემოსავალი აქვს და ოჯახის რჩენა უჭირს, მაგ. წელიწადში 400—500 მან., იგი სრულებით უნდა განთავისუფლდეს ყოველგვარი გადასახადიდან ხაზინის სასარგებლოთ. ვარდა ამისა უნდა მოისპოს არა პირდაპირი გადასახადი, რომელიც დაწესებულია სხვადასხვა გვარ სახმარ ნივთებზე, როგორც მაგ., ნავთზე, შაქარზე, ჩიზე, სპიჩაზე, თუთუნზე, არაყზე და სხვ., რადგანაც ყველა ეს გადასახადი უმეტეს ნაწილათ ისევ გაქირვებულ ხალხს აწევბა კისერზეო. ხალხი თხოვლობს აგრეთვე სალდათობის მოსპობას, რადგანაც სალდათებს დღეს თვით ხალხის წინააღმდეგ ხმარობენ და ეს დიდი უსამართლობაა, როცა ძმა იძულებულია თავის ძმის წინააღმდეგ იარაღი იხმაროს და მისი სისხლი დაღვაროს. თუ გარეშე მტრებისაგან საჭიროა სამშობლოს დაცვა, ამას თვით ხალხი იკისრებს და ქულზე კაცი გამოვა ქვეყნის უზრუნველ საყოფელოთაო.

მაგრამ უმთავრეს საჭირობორტო კითხვას სოფელში დღეს მიწის საჭიროება შეადგენს. ყველამ კარგათ იცის, თუ როგორ უთანასწოროთ არის დღეს მიწა განაწილებული: მაშინ როცა უმცირესობის ხელში დიდ-ძალი მიწებია, უმრავლესობა, ე. ი. მუშა ხალხი, ან სრულებით მოკლებულია მიწა-ადგილს ან იმდენს ფლობს, რომ იმის საშუალებით თავის რჩენა არ შეუძლია. ამიტომ უმრავლესობა იძულებულია მემამულეებს მიმართოს და იმათგან აიღოს მიწა იჯარით. ამ გაქირვებული მდგომარეობით სარგებლობენ მემამულეები და მიწებზე აღებენ ისეთ გადასახადს, ისეთ საიჯარო ქირას, რომ გლეხები ხარჯსაც ვეღარ ფარავენ იჯარით აღებული მიწების დამუშა-

ვებით. ასეთ გარემოებას ყოველგან დიდი უკმაყოფილება გამოუწვევია და გურიაშიაც ეს შეიქნა გლეხებსა და მემამულეების შეტაკების მიზეზათ, რამაც თავის მხრით დღევანდელი მოძრაობა გამოიწვია. მაგრამ ეს მხოლოდ ერთი მხარეა დღევანდელი უკმაყოფილებისა. ყველამ იცის, რომ ჩვენში ბატონ-ყმობა არსებობდა, რომელიც ამ ორმოცი წლის წინეთ გაუქმდა, და გლეხები გაანთავისუფლეს. მაგრამ ეს გათავისუფლება სიტყვით იყო, ნამდვილათ კი იმავე ნაბატონარის ხელში დატოვეს. საქმე იმაშია, რომ თუმცა გლეხებს მიუზომეს იმ მიწების ნაწილი, რომლებიც ბატონ-ყმობის დროს საკუთრივ იმათ სარგებლობაში იყო, „ნადელების“ სახელით, მაგრამ ნამდვილათ ეს „ნადელები“ წინანდელ მებატონეთა საკუთრებათ იცნეს, რისთვისაც გლეხებს ყოველ წლივ განსაზღვრული გადასახადი უნდა ეძლია ნაბატონარისთვის, ე. ი. მოსავლის მეოთხედი ნაწილი; მხოლოდ თუ მემამულეს ნება იქნებოდა, გლესს შეეძლო თავის დახსნა, ანუ „ნადელის“ გამოყიდვა მემამულესაგან. ამ ორმოცი წლის განმავლობაში გლეხების ერთმა ნაწილმა მამასისხლათ გამოიყიდა მემამულეებისაგან თავისი საკუთარი მიწები; მეორე ნაწილს კი დღესაც დაუხსნელი აქვს მემამულეებისაგან „სანადელიო“ მიწები. ასეთი გარემოება გლეხებს დიდ უსამართლობათ მიანიჭათ. მიწა არ შეუქნა ადამიანს ხელს, იგი არ არის შრომის ნაყოფი. მასასადამე, საიდან მოხდა, რომ ერთს თვალუწვდენელი ადგილები ეკუთვნის, და მეორეს კი ფეხის დასადგამი მიწაც არა აქვს? ვარდა ამისა, რისთვის მიაკუთვნეს მებატონეების მიწები, რომლებითაც ბატონ-ყმობის დროსაც კი გლეხები სარგებლობდნენ? ამასთანავე არ უნდა დავივიწყოთ, რომ „უსტავნი გრამატების“ შედგენის დროს, გლეხებს სრულებით ჩამოართვეს ყველა ტყე და საძოვარი ადგილები, რომლებითაც ისინი წინეთ სარგებლობდნენ, და რომელიც შემდეგ თავდაზნაურობის საკუთრებათ იცნეს. გურული გლეხები ამაში ხედვენ დიდ უსამართლობას და ამიტომ ერთხმათ თხოვლობენ: გადახდილი ფულის უკან დაბრუნებას და ვინც აქამდის განთავისუფლებული არ არის, იმათ უფასოთ განთავისუფლებას. ამისვე თხოვლობენ გლეხები სახელმწიფო გლეხებისათვისაც, რომლებს მიწათმფლობელობა არაფრით არ არის განსაზღვრული და რომლებს მდგომარეობა ამ მხრით კიდევ უფრო უარესია, რადგანაც დღეს ხაზინის უკანასკნელი მოხელეც კი მათი ბატონ-პატრონია! ყველა ამ კითხვების გამოსარკვევათ და მოსაწესრიგებლათ გლეხები თხოვლობენ საგლეხო კომიტეტების დაწესებას. ეს კომიტეტები თვით გლეხებმა უნდა აირჩიონ, და ამ კომიტეტების განკარგულებაში უნდა გადავიდეს ის მიწები, რომლებიც უნდა ჩამოერთვათ ეკლესია-მონასტრებს, მდიდარ მემამულეებს და საუფლისწულო უწყებას. კომიტეტები ეცდებიან ეს მიწები საჭიროების დაგვარათ გაუნაწილონ გლეხებს. გურიის გლეხები ჯერ-ჯერობით არ თხოვლობენ კერძო მიწათმფლობელობის გაუქმებას და მიწის საზოგადო საკუთრებათ გამოცხადებას. შრომის ექსპლოატაციის მხოლოდ მიწის კერძო საკუთრების მოსპობა მოულებს ბოლოს, მაგრამ ეს ჯერ კიდევ შეუძლებელია. ჯერ-ჯერობით გლეხები მხოლოდ იმას თხოვლობენ, რომ ბატონ-ყმობის ნაშთები სამუდამოთ გაუქმდეს და მიწის საიჯარო ქირა შემცირდეს.

გურული გლეხების მოთხოვნებიანათა დაკმაყოფილება და ხალხის დღევანდელი გაქირვებული მდგომარეობიდან გამოყვანა შეუძლია მხოლოდ თვით ხალხის მიერ ამორჩეულ წარმომადგენლებიდან შემდგარ მთავრობას. მხოლოდ ხალხის მიერ თავისუფლათ არჩეულ წარმომადგენლებს შეუძლიათ ხალხის საჭიროებათა ცოდნა, და მხოლოდ ისინი შეძლებენ ამ საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლათ სხვადასხვა ღონისძიების ხმარებას.

ეს არის გურიის ხალხის გულის წადილი, მისი ღრმა რწმენა და შეხედულება. ეს გესმით თქვენ როგორც სახალხო ყრილობებზე, ისე კერძო ლაპარაკში. ამას იმეორებს დღეს იქ მოხუცი და ახალგაზრდა, დიდი და პატარა, ქალი და კაცი. მაგრამ გურიელი ხალხი მართა სიტყვით არ აღდგია ამ გზას, იგი მზათა საქმით დაიცავს და გაიყვანოს ცხოვრებაში ის, რასაც სიტყვიერათ აცხადებს. როგორც წინეთაც ვამბობდით, გურიელი ხალხი ოცნებით არ არის გატაცებული, იგი დგას სინამდვილეზე. აი, რა გამოიჩინა დღეს!

ფ. მანარაძე.

ოფიციალური ცნობები

I

თიანთბის დროის წესები

უმალესათ დამტკიცებული მინისტრთა კომიტეტის დადგენილება: 1. შემოღებულ იქნას საომარ დროის წესები ქუთაისის გუბერნიის ოზურგეთის, ქუთაისის და სენაკის მაზრებში და ბათუმის ოლქის კონტრაშის საზოგადოლოში; 2. მომენიქოს მე ის უფლებანი, რომელიც აქვს თიანთბის დროს ჯარათა უფროსებს და აგრეთვე სამოქალაქო უწყების განსაკუთრებული უფლებანი და მოვალეობანი სახემწიფო წეს-რიგისა და საზოგადოებრივ მშვიდობიანობის დაცვის საქმეში; 3. ნება მომეცეს ზემოთ ჩამოთვლილი უფლებანი მივანიჭო ამისთვის განსაკუთრებულათ დანიშნულ კაცს იმ პირობითი, რომ მთავარ-მართველს უფლება ჰქონდეს გააუქმოს იმისი განკარგულებანი წეს-რიგისა და მშვიდობიანობის შესახებ. ვაცხადებ რა ზემო-აღნიშნულს, ჩემ წინანდელ განკარგულებების დასამატებლათ, წინადადება ვაძლევ გენერალ-მაიორს ალიხანოვს შეუდგეს იმ ადგილების მართვა-გამგეობას, სადაც შემოღებულ იქნა საომარ დროის წესები, ამასთან მივნიჭოს შესაფარი უფლებანიც. მთავარ-მართველის თანამ. აღმ. გენერალ-ლეიტენანტი მალაშა.

II

სავალდებულო დადგენილება.

კავკასიის იმ ადგილებში, სადაც ვაძლიერებულ დაცვის წესები გამოცხადებული, სახემწიფო წეს-რიგის და საზოგადოებრივ მშვიდობიანობის დასაცვლათ, საჭიროთ ვცან შემოღებულ იქნას შემდეგი წესები: 1. ვინც საჭირო და საბრწყველო დაწესებულებებში სხვას მუშაობაზე ძალით ან მუქარით ხელს ააღმინებს, იგი აღმინისტრატული წესით დაჯარიმებულ იქნება 500 მანეთამდე ან დაპატიმრებულ იქნება სამ თვემდე. 2. ასეთ სასჯელების დაწესება ევალებათ ადგილობრივ გუბერნატორებს. 3. ეს სავალდებულო დადგენილებანი ძალაში შევა გამოქვეყნების დღიდან. მთავარ-მართველის თანამდ. აღმასრ. გენერალ-ლეიტენანტი მალაშა.

მთავრობის განკარგულება

„26 თებერვლი ქ. თბილისი. ბრძანება კავკასიის სამოქალაქო ნაწილისადმი № 19. საჭიროთ ვცანი, რომ აბაშის საზოგადოლო (სენაკის მაზრა) და სამტრედიის საზოგადოლო (ქუთაისის მაზრა) გამოყოფილ იქნას ქუთაისის გუბერნიისაგან და სამოქალაქო მართვა-გამგეობის მხრივ-სანამ ხსენებულ ადგილებში სრული წესიერება და მშვიდობიანობა არ დამყარდება, დაეუქმებდებარო კავკასიის სამხედრო ოლქის ჯარებში ჩარიცხულს გენერალ-მაიორს ალიხანოვ-ავარკის, რომელსაც გუბერნატორის უფლება ეძლევა. ამას ვაცხადებ 18 ამა თებერვალს ჩემ-მიერ გამოცემულ ბრძანებების, № 15, დასამატებლათ, საყოველთაო საცნობათ და, ვისაც შეეხება, თუ საჭიროება მოითხოვს, ჯეროვან განკარგულებათა მოსახდენათ.—კავკასიის მთავარმართველის თანამდებობის აღმასრულებელი გენ.-ლეიტ. მალაშა.“

ოფიციალური ცნობები.

უქანასკნელი ერთი კვირის განმავლობაში ზრძოლის ველზე შესამჩნევი ცვლილება მოხდა. მუქდენის ალებით გამხრეველი იაზონელები ფეხდაფეხ დაედგენ თავზარ დაქმულს და გზადაბნულ რუსის ჯარს, რომლის მდგომარეობა ერთი ათათ გაძენდა. ილაჯ გაწყვეტილი ჯარის კაცები, მშვიერი, მწყურვალე, ნახევრათ შიმშილი, იარაღს ყრიდენ და სასოწარკვეთილნი მტერს ხელში

უვარდებოდენ. ზარბაზნების გრიალი, თოფების ქექა ყოველმხრიდან მოესმოდა ღვთის ანაბართ მიტოვებულ რუსის ჯარს, ჯარის კაცთა რიცხვი თანდათან კლებულობდა და მუქდენიდან 25 მილის მანძილზე იაზონის ჯარი მფლობდა. ასეთი დამარცხება ჯერ არ გამოუცვლია ამ მხრით გამოცდილს მთავარ სარდალს კუროპატკინს. 40000-ზე მეტი ტყვე, აუარებელი დავლა, მრავალი ზარბაზანი და სხვა საომარი იარაღები, მუქდენი და მუქდენს შემდეგ 25 მილის მანძილი, ყველა ეს იაზონელებს დარჩა, მარა ამით არ დაკმაყოფილდა მარშალი ოიამა და თვით ტელინსაც მიუხია თავისი ნაწრთობი და მამაცი ჯარი. 3 მარტს ტელინსაც მოუღეს ბოლო და რუსის ჯარმა ეს ქალაქიც მიიტოვა. ყველა გამოცდილი მეომარი იმ აზრისაა, რომ ამ ნაირი დამარცხება არა თუ ამ ომში, არც ერთ ომში არასოდეს არ გამოუცვლია მრავალჯერ დამარცხებულ რუსის ჯარსო. იაზონელების უქანასკნელ ბრწყინვალე გამარჯვებას დიდი მნიშვნელობა აქვს: ამ გამარჯვებით მათ დაიჭირეს მუქდენ-სინმინისტინის გზა, რომელიც სანოვავის და ციმბირის ჯარის გადმოზიდვას უადვილებდა რუსებს. ხელთ ჩაიგდეს ვეებერთელა სივრცე მუქდენიდან დაწყებული ტელინამდე; გაათკეცეს და განამტკიცეს ჩინელების განწყობილება და ნდობა, რაც ფრიად საგულისხმიეროა, როგორც იაზონელებისთვის, ისე ჩინელებისათვისაც; დასასრულ, ამავე გამარჯვებამ კიდევ უფრო დასცა სულიერათ ისედაც გულგატეხილი რუსის ჯარი, ბუნებით მამაცი, მარა საძაველ გარემოებით და სარდლების უნიკობის მსხვერპლათ გამხდარი(ა.) ყველა ეს მოსალოდნელი იყო და გასაკვირველიც არაფერია აქ, მარა ერთი გარემოება ძალა უნებურათ იქცეეს ჩვენ ყურადღებას. მაშინ, როცა ამ უქანასკნელი კვირის განმავლობაში იაზონელთა ოფიციალური ცნობები თავის გამარჯვებას ამბობდენ და რუსების უკუ ქცევის ამბავს გვატყობინებდენ, 40000 ჯარის კაცის ტყვეთ წაყვანას წერდენ და აუარებელ ავლადიდების ხელში ჩაგდებას გვაცნობებდენ, გენ. კუროპატკინი ჩვეულებრივი აუჩქარებლობით და აღტაცებით ასწერდა რუსის ჯარის სიმამაცეს, კარგ განწყობილებას, ყოველ მხრით უზრუნველ ყოფლობას და, ასე გასინჯეთ ჰოზიციების აღებას და იეროშების მოგვრებასაც კი! როგორ უნდა შეგვეთანხმებია ეს ორი წყაროდან მომდინარე ამბები? რა დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ ახლა, როცა ყველაფერი გამორკვეა. ნუ თუ მთავარ სარდალს ასეთ გადამიხრეველ ცნობებს აწვდიდენ ბრძოლის ველიდან? (რ. კ.)

ესლა ტელეგრამამ გვაუწყა, რომ გენ. კუროპატკინი უმაღლესი ბრძანებით გადაყენებულია მთავარ-სარდალის ადგილიდან და მის მაგიერ ლინევიჩი ინიშნება. ღნახოთ, რამდენ ხანს შერჩება ახლათ დანიშნული გენერალი თავის ადგილს. ზავი კი, როგორც ჩანს, ჯერ კიდევ შორს არის. გაჯიუტებული რუსეთი არ იწყებს ზავზე ლაპარაკს და გამარჯვებულმა იაზონიამ კი რა შუაში უნდა წამოიწყოს ზავის შესახებ მოლაპარაკება. გაიამის უთქვამს, რომ იაზონია იქამდის იბრძოლებს, სანამ რუსეთი არ დაიწყებს ზავზე მოლაპარაკებასო.

სხვა და სხვა ამბები.

ოფიციალური ცნობა: მოსკოვის საიმპერატორო სამეურნეო საზოგადოებამ 14 იანვარს დაადგინა: პროტესტი გავმოცხადოს მთავრობას იმ ზომების ხმარების გამო, რომლებსაც მიმართა მან პეტერბურგში 9 იანვარს მუშების წინააღმდეგ. ამ პროტესტს საზოგადოებამ ზედ დაურთო: ვითხოვთ, რომ დაუყონებლივ შემოღებულ იქნას რუსეთში ხალხის წარმომადგენელთაგან შემდგარი მთავრობა. საზოგადოებამ გადა

წყვიტა აცნობოს თავისი დადგენილება ყველა საქალაქო და სამხარო ერობებს, ყველა საქალაქო საბჭოებს, ვოლოსტებს და აგრეთვე ყველა სამეურნეო საზოგადოებებს, რის სისრულეში მოყვანასაც იგი შეუდგა. როცა სამიწათმოქმედო და სახელმწიფო ქონებათა მინისტრმა უქვეშევრდომილესათ მოახსენა ხელმწიფეს ხსენებული დადგენილება, მან ბრძანა: ამიერიდან საზოგადოებას უფლება აღარ ექნება საიმპერატორო იწოდებოდესო.

ქუთაისიდან გვატყობინებენ: 4 მარტს აუარება ხალხის თანადასწრებით ქალაქის საბჭომ შემდეგი დადგინა: არჩეულ იქნას კომისია ხმოსნებისაგან, რომელსაც დაევალოს ადგილობრივ საქიროებათა გამოკვლევა და იმ ზომების აღნიშვნა, რომლებიც საქიროთა რუსეთის წესწყობილების გასაუმჯობესებლათ; შუამდგომლობა აღძრან იმის შესახებ, რომ იმ რჩევაში, რომელმაც შინაგან საქმეთა მინისტრის თავმჯდომარეობით უნდა შეიმუშაოს ხალხის წარმომადგენელთა მოწვევის პირობები, მიწვეულ იქნას წარმომადგენელი ქუთაისის გუბერნიდანაც; ხელმეორეთა მოთხოვნით გუბერნატორს, რათა მან თავის დაპირებისამებრ დაუყოვნებლივ გამოიძიოს 14 თებერვალს მომხდარ სისხლის ღვრის საქმე ქალაქის წარმომადგენელთა მონაწილეობით.

1 მარტს გამოცხადდა უმაღლესი რესკრიპტი გრაფ ვორონცოვ-დაშკოვის სახელობაზე, რომლითაც ეს უკანასკნელი ინიშნება კავკასიის ნამესტნიკათ.

როგორც ვაზ. «კავკაზ» იუწყება, საშინაო საქმეთა მინისტრს მოუწონებია და დაუმტკიცებია მთავარმართებლის მოადგილის გენ. მალამას მოხსენება ქალ. ერევანში გაძლიერებული დაცვის შემთხვევების შესახებ.

ქ. განჯაში 20 თებერვალს გაფიცულან ადგილობრივი ცხენის რკინის გზის დაბალი მოსამსახურენი.

აღსტაფიდან იწერებინან, რომ ამ დღეებში რკინის გზის მუშებმა ხელი აიღეს მუშაობაზე. თხოულობენ ჯამაგირების მომატებას. ამიერ-კავკასიის რკინის გზის გამგეობამ შეიწყნარა მათი თხოვნა და ჯამაგირის ათი პროცენტი მოუმატა.

ქ. ყარსში კავკასიის გზების ოლქის ადგილობრივ განყოფილების უფროსის კანცელარიიდან მოუპარავთ ორი ყუთი, რომელშიაც 37 ბერდანის თოფი ყოფილა და სამი ყუთი ბერდანის თოფის პატრონებით საცხე.

ამიერ კავკასიის რკინის გზის დამტვირთველ-გადამტვირთველმა მუშებმა ფოთსა და ბათუმში რკინის გზის გამგეობას შემდეგი მოთხოვნები წარუდგინეს: 1. ორი თუმანის მაგვირათ თვეში მიეცეთ სამი თუმანი; 2. შეეძლოს რკინის გზის ექიმით და წამლით სარგებლობა; 3. კვირა დღე იუქმონ; 4. მიეცეთ საცხოვრებელი ბინა; 5. დააკმაყოფილონ გაფიცული დრო. რკინის გზის გამგეობამ გამოუცხადა მუშებს, რომ მიეცემათ მუშებს ოკ-და-ხუთი მანეთი, შეუძლიანთ ისარგებლონ ექიმითა და წამლით, მაგრამ სადგომები ჯერ არა აქვს რკინის გზასაო. ამასთან შეუთვალეს, თუ ამ პირობაზე არ გამოხვალთ სამუშაოთ, დათხოვნილი იქნებით და თქვენ ადგილას ახალი არტელი გაიზავნებაო.

ამიერ-კავკასიის რკინის გზის უფროსმა ხსენებული გზის მმართველობის ყველა განყოფილებების უფროსებს მიწერი-

ლობა დაუგზავნა, რომლითაც უბრძანებს, რომ, თუ რომელიმე მოხელემ თავის ნებით გაანება სამსახურს თავი, დაუყოვნებლივ მოიწვიეთ ჟანდარმთა აფიცური და ოქმი შეადგინეთ დამნაშავე მოხელის პასუხისგებაში მისაცემათო.

ამ დღეებში ბან კრიმ-გირეისთან მისულა გლეხების დებუტაცია სოფ. შემოქმედლიდან, რომელთაც შემდეგი ვაუტხადუბათ: „შემოქმედში აზნაური ანტონ ღუმბაძის სახლში შემდეგი ამბავი მოხდა. მოჯამაგირემ, 17—18 წლის ბიჭმა, რომელიც მარტო დატოვა პატრონმა სახლში და თითონ ოზურგეთში ცხოვრობდა, 23 თებერვალს ღამით ატეხა ცარიელ სახლში თოფისა და რევოლველის სროლა, დახვრიტა ტყვიებით კარები და ქერი. ბიჭმა შემდეგ განაცხადა, ჩემი პატრონის სახლს შეიარაღებული ხალხი დაეცა სამტროდაო. თავი მოიყარა მეორე დღეს 25 კაცმა მამასახლისითა და ოზურგეთიდან ჩამოსულ მღვდელ დავით ღუმბაძით (ანტონ ღუმბაძის შვილია). მოჯამაგირე გამოტყდა: პატრონმა დამარიგა ასე მოვქცეულიყავი, მითხრა ჯარს მოიყვანენ, ასე თუ მოიქცევი, ყარაულებს მოგვცემენ, და მე და შენ შევიდობიანათ ვიცხოვრებთო. თან 30 მან. აღმოთქვა პატრონმა ამ საქმისათვისაო.

ამ შემთხვევამ და აგრეთვე იმ გარემოებამ, რომ ამას წინათ ოზურგეთში ვიღაც ბოროტ-განმზრახველები თავს დაეცენ ყარაულ სალდათს და დაქრეს იგი, მეტათ ააშფოთა მცხოვრებლები. ისინი შიშობენ, რომ ხალხის მტრებმა კიდევ არაფერი ჩაიდინონ და ხალხს არ მოახვიონ თავზე. შემოქმედლიდან მოსულმა დებუტაციამ თხოვა კრიმ-გირეის: ნება მოგვეცეთ ჩვენი ყარაულები გაგაყოლოთ ყველგანო. კრიმ-გირემ მადლობა უთხრა. მაგრამ აქაური გლეხები მაინც დღე და დამ იცავენ და თვალს არ აშორებენ კრიმ-გირეის. ეს პირველი მაგალითი არ არის. რაც გურთიში ყაზახების ეტყეკუცია იდგა, ხალხი თავის ნებათ იცავდა ჯარს, რომ ბოროტ-განმზრახველთ რამე არ ჩაედინათ ხალხის ასაწიოკებლათ.

ქართლ-კახეთის გლეხაკაობის დღევანდელი მდგომარეობის დასახასიათებლათ ჩვენ, სხვათა შორის, შემდეგი გვიამბეს: თუ რამდენათ უდიერათ უნდა ეპყრობოდენ ქართლის დიდი მემამულენი თავიანთ ვალდებულ თუ არა ვალდებულ ხიზან გლეხებს, ეს შემდეგიდან ჩანს: თებერვლის 25-ს რიცხეს, ქ. თბილისში, ერთი მდიდარ ქართველის მემამულის კარის წინ, მოგრაგვილი იყო ხალხი. იქვე იდგა ერთი საწყალი გლეხი კაცი, ქულ მოხდილი და ვიღასაც რაღაცაზე ეხვეწებოდა. მე მიველ და გლეხს გამოვკითხე, თუ რომ მოიყვანა იგი აქ. გლეხმა აი რა გადმომცა: ჩემმა ბაღმა ტყიდან ცოტა ოდენი ფიჩხი გამოიტანა. გზაზე მოასწრეს პატრონის კაცებმა, დაიჭირეს და წაიყვანეს. ეხლა დაქუარილია და მეც მაჯარამებენ. მოველი ჩვენ კნენის პატრონთან და ვეხვეწები პატიებას და არ ვიცი, ეხლა როგორ იქნება საქმე. ფიჩხიც იქვე დაუბრუნეთ, მაგრამ არა იქნა-რა. გლეხი გაისტუმრეს შინ, არ ვიცი თუ საქმე როგორ გათავდა.

ამ უკანასკნელ დროს რუსეთის სამ გუბერიაში მომხდარა გლეხების აჯანყება. ოფიციალურ განცხადებაში ამ აჯანყების შესახებ მხოლოდ შემდეგია ნათქვამი: დიმიტრევის მაზრაში თავი იჩინა გლეხთა აღელვებამ. 18 თებერვალს გლეხებმა გაანადგურეს ვაჭარი ჩიჩკინის კარ-მიდამო და გაიტაცეს სხვა და სხვა სამეურნეო ნაწარმოები, თივა და პური. ამას შემდეგ გლეხები გაემართენ მეზობლათ მყოფ ბარონ მიენდორფების მამულებისაკენ, ორლოვის გუბერიაში. აქედან ბრბო, რომელიც დაახლოვებით 2000 კაცისაგან შედგებოდა, გაემართა ჩერნიოვოვის გუბერნიის გლუხოვის მაზრისაკენ და სოფელ მიხაილოვსკაში ცეცხლი წაუკიდა და სულ ერთიანათ

განადგურა ტერეშჩენკოს შაქრის ქარხანა; გზა და გზა ბრბომ ხუთიოდე მემამულის კარ-ნაშენობაც აიკლო. როდესაც კურსკის, ორლოვისა და ჩერნიგოვის გუბერნატორები ამბოხებულ ადგილებში მივიდნენ, რომელთა განკარგულებაში თითო ბატალიონი ქვეითა ჯარი და ორი ესკადრონი ცხენოსან ჯარის კაცი ირიცხებოდა, მემამულენი მაშინვე დაწყნარდნენ. ჯარის კაცებს იარაღის ხმარება არ დაქირდათ. მთელ მახარაში წესრიგი ხელახლად აღდგენილია. გლეხები უკანვე უბრუნდნენ პატრონებს თავიანთ ნადავლს. დაქერილია რამოდენიმე ასი კაცი. არეულობამ ისე ჩაიარა, რომ არსად მკვლელობა ამ მომხდარა. მხოლოდ ერთ ადგილას დაქრეს ურიადნიკი და მეორეს—ასისთავი. ის ადგილი, სადაც გლეხთა არეულობამ თავი იჩინა, თუმცაღა სამი გუბერნიის ნაწილს შეადგენს, მაგრამ სივრცით არ აღემატება 150 ოთხკუთხეგრსს, ჯარის დაგვიანების მიზეზი იმითი აიხსნება, რომ აჯანყებული ადგილი რკინის გზის ლიანდაგიდან 50 ვერსით არის დაშორებული და ცხენოსან ჯარს ბინაც ამ ადგილებზე შორსაა.

თფილისის საბაღოსნო სკოლის მოსწავლეებმა თავიანთი მოთხოვნები წარუდგინეს კავკასიის სამეურნეო საზოგადოების სამკოს. სამკომ განიხილა რა ეს მოთხოვნებიანი, დაადგინა: დათხოვილ იქნეს შეგირდები იმ დრომდე, ვიდრე სწავლის განახლების შესახებ განკარგულება მოხდება.

25 თებერვალს ქუთაისში ჩაუტანიათ სამტრედიისში მოკლული ბოქალის ჩიკვილიძის გვამი. სადგურზე შეხვდა გუბერნატორი, ასი ყაზახ-რუსი და სამხედრო მუსიკა. კუბო „დგორნიკებს“ მიქონდათ. გარდა გუბერნატორისა, ყაზახ-რუსებისა და პოლიციელებისა პროცესიაში მონაწილეობა არავის არ მიუღია.

დუშეთის მახრიდან იტყობინებიან, რომ ადგილობრივ გლეხობას, უშეშობით შეწყუბებულს, სახელმწიფო ტყის კაფე დაუწყია. ჯერჯერობით არავინ უშლის. მუხრანის სალფლისწული მამულშიაც საქონელი უშეშვითა საძოვებლათ. მაგრამ აქ შეტაკება მოსვლიათ გლეხებს მამულის ყარაულებთან და საერობო დარაჯებთან და ერთი დარაჯთავანი კიდევაც მოუკლავთ გლეხებს.

სოფ. კავთისხევიდან (გორის მაზრა) ადგილობრივ ვაზეთებს წყრენ: გლეხებს ამ დღეებში თავიანთი მღვდლები დაუბარებიათ და განუცხადებიათ, რომ ამა თუ იმ მღვდლოქმედების შესრულებისათვის ესა თუ ის გასამრჯელო უნდა აიღონ. ეს გასამრჯელო, რა თქმა უნდა, წინანდელზე ბევრათ უფრო მცირეა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მღვდლები დათანხმებულან, გარდა ერთისა.

28 თებერვალს, დაბა სამტრედიისში, საღამოს 7¹/₂ საათზე, ხუთი შეიარაღებული კაცი დაცემია ფოსტის კანტორას და წაუღიათ 2000 მან. და ორი დიდი რევოლვერი.

ქ. ქუთაისში 27 თებერვალს თვითმართველობის სადგომში მოლაპარაკება ქონდათ გიმნაზიის და რეალურ სასწავლებლის მოწაფეთ და მშობლებს სწავლის დაწყების შესახებ. შეგირდები გულ-მხურვალეთ ამტკიცებდნენ, რომ დღევანდელ პირობებში არას გზით არ შეუძლიათ სწავლის დაწყება და დამშვიდებული მეცადინეობა. ქუჩებში ცემა-ტყეპაა, ტყეებით გულ-გაგმირული ხალხის შეილთა სისხლი იღვრება, ყოველ-მხრიდან აღმაშფოთებელი ამბები გვესმის და როგორ გინდათ, რომ ახალ-გაზლობა ოთხ-კედელს შუა დაიწყვდეს; ართიმეტრიკული ამოცანები აკეთოს და გრამატიკული ფორმები იზებიროსო. ახალგაზღების კეთილშობილურ აზრებს მშო-

ბლები იძულებულნი შეიქნენ დათანხმებოდნენ და „ამაგებმა“ გადაწყვიტეს: ახლანდელ პირობებში მეცადინეობა მართლა რომ შეუძლებელიაო. სასწავლებლების მთავრობას კი დიდი იმედი ქონდა მოწაფეთა მშობლებისა. ევანათ უმადლეს მთავრობას სწავლის დაწყებასა თხოვესო. ძალიან დალონებულნი კი არიან ჩვენი პედაგოგები: ვფიქრობენ ჯამაგირები არ მოგვისპონო. მათი ჯამაგირებისა რა მოგახსენოთ, მაგრამ იმ მოწაფებს, კი რომელთაც სასწავლებლიდან ნივთიერი დახმარება ეძლეოდათ—სწავლის დაწყებამდინ აღარ მიეცემათ.

ბათომიდან გვწერენ: 20 თებერვალს სომხების ეკლესიაში გადაიხადეს პანაშვიდი ბაქაში დახოცილ სომეხთა პატრიარქისათ. დილის ათი საათიდან აუარებელი ხალხი მიაწყდა გულესის ეზოს და ახლომელ ქუჩებს. სომხებს წინდაწინვე ეთხოვა პოლიციისათვის—ნურავის გამოგზავნით, წესიერებას ჩვენვე დავიცავთო. და მართლაც ეს 7—8 ათასი კაცი სამაგალითოთ იცავდა წესიერებას. პოლიციის მინცვრ მოგვთმინა, რომ შეკრებილ ხალხისათვის თავისი თავი არ ეჩვენებინა. მოჩანდა ხალხში ენდარში და ერთი აფიცერი, რომელსაც სამი თოფიანი სალდათი ახლდა, მოჩანდნენ „დგორნიკებიც“ ტუკებითა და თოფებით; ყაზახებიც დრო გამოშვებით გამოეცხადებოდა ხალხს. როცა პანაშვიდი დასრულდა ეკლესიის ეზოში სიტყვები წარმოთქმეს. პირველმა ორმა ორატორმა კავკასიელების ძმობა-ერთობაზე ილაპარაკა; ერთმა ორატორმა ქართულთა წარმოთქვა სიტყვა და ნიჭიერათ დაასურათა დღევანდელი მდგომარეობა. შემდეგ ილაპარაკა რუსმა-ორატორმა. იგიც დღევანდელ მდგომარეობის შესახებ ლაპარაკობდა; მას არ აცალეს სიტყვის დასრულება. გაისმა რევოლვერის ხმა (დანამდელით ამბობენ პირველათ იმ აფიცერმა ისროლა, რომელსაც სამი სალდათი ახლდა); სხვადასხვა კუთხეებიდან ისროდნენ. ცხადი შეიქნა, თუ ვინ სროლილობდა; ბევრი დაშავდა. ხალხი გაიფანტა. ბათუმის მთელი ჯარები ფეხზე დააყენეს, ყაზახები დაქროლებდნენ ცხენებს ქუჩებში. ერთ ქუჩაზე სომხების ეკლესიიდან თითქმის ერთი ვერსის სიშორეზე, ყაზახებმა თოფები დაუშინეს ერთ ხალხს. სხვაგანაც ესროლეს ხალხს. არიან მოკლულნი და დაქრილნი. როგორც ამბობენ შეიდამდე უნდა იყოს მკვდარი, მათ შორის ერთი რუსის ქალიც არის. უმეტესათ მოკლული და დაქრილები ქართველი მუშებია. დაქრილთა შორის არის ერთი სახელოსნო სკოლის პირველი კლასის მოსწავლეც.

22 თებერვალს, ქალაქის თავს წარუდგენ ორმოცამდე ვაკარნი და თხოვეს—დავიცავით რამე ფრათ ყაზახთა ცემა-ტყეპისა და ძარცვა-გლეჯისაგანაო. ქალაქის თავმა განუცხადა და მათ, რომ უღონოა ამ შემთხვევაში და პოლიციისტრის და გუბერნატორისაკენ მიუთითა.

ჩვენ გვწერენ ს. მუხაყრუიდან (ქუთ. მაზრა): 8 თებერვალს, ღამით მოკლეს ადგილობრივი მცხოვრები მუშა პარმენ ნადირაძე, რომელიც დასაფლავებს 13 თებერვალს. განსვენებულიის დასაფლავებას დაესწრო 5000-მდე კაცი და ქალი და სამტრედიის დემოს მუშები თავისი უმსკითხ. ამ პატიოსან თანამედროვე სოფლის მოღვაწის ცხედრის წინაშე ბევრი ამ დროის შესაფერისი სიტყვები წარმოითქვა. ხალხს დიდი აღელვება ეტყობოდა და ყველანი ზიზლით იხსენიებდა მკვლელს. როგორც ხმა დადის, მკვლელობა ჩაუდენიათ იმ ვაჭარბატონებს, რომლებსაც ხალხის გამოფხობლობა აწუხებთ.

ჩვენ გვწერენ სამტრედიიდან: ამ დღებში სამტრედიისში გავრცელდა ხმა, რომ ქართველები რუსებს უნდა დაეცნენ და ამოეციტონო. შეიქნა მზადება, რამე გარეთ ვეღარ გამოლიოდნენ. სანოვავეს მთელი კვირისთვის იძინდნენ და სხვ. დილ-

დილობით ერთმანეთს გადარჩენას ულოცავდნენ. ერთი სიტყვით, ვილაც თუ რალაც მეორე „ბაქის დღეებს“ ამზადებდა, მაგრამ ხალხმა თავის დროზე მიხვდა რაში იყო საქმე და დაამშვიდა შეშინებულები.

ილსანიშნავია კიდევ ერთი გარემოება. სამტრედიის ყოფილ ბოქაულს მისიურად, რომელიც ახლა სამსახურში აღარ არის (არაღენ იცის თითონ გადღვდა, თუ გადააყენეს—ან რა საიდუმლოება იმალება ამ გადაყენებაში თუ დათხოვაში) სამტრედიელები ფულს უგროვებენ, შემწეობას აძლევენ. ისიც ცრემლებით თვალზე, ღებულობს შემწეობას, გული უჩვილდება, კომპლიმენტებს ამბობს... და არის ერთი კომედია. ამბობენ, ორას მანეთამდე უსრულებენო. რა კაცი იქნება ეგ ყოფილი ბოქაული, ან რა როლს ითამაშებს ის მომავალში, ამას თვით მომავალი გვაჩვენებს. დროა სამტრედიელებმა თვლები გაახილონ და ჩაუფიქრდნენ თავის საქციელს.

კო რ ე ს ზ ო ნ დ ე ნ ც ი ე ბ ი.

საჩხარო. ის ქარაშხალი, რომელიც გრადლებს დღეს მთელ რუსეთში და მთლად განადგურებს უქადის უფაგლივე იმას, რაც ხალხისთვის მარტოა, ჩვენშიაღ შემოიჭრა და აქამდის მიძინებულა ხალხი გამოაფხიზლა. ჩვენშიაღ შეაგნო ხალხმა, რომ ძველებურათ ცხოვრება აღარ შეიძლება და სურათო მოძრაობით გატაცებულმა შედგნათ წინ გაიწია, უარყო აღმინისტრაცია, სსსამართლო და, საზოგადოთ, მთავრობისაგან დაუეხებულნი იქუეუნი და თავის საქმის მოწყის-რიგებას თითონ შეუდგა. მრავლისაგან უმრავლესმა მკალითა დაარწმუნა ხალხი, რომ დღევანდელი სსსამართლო, მისი ადგილობრივი წარმომადგენლებით, თავიდან-ბოლომდინ უსამართლობას წარმოადგენს და შეტს არასდგენს. თუ ვისმე ცხვარი ან ღორი დაკარგებულა და ამისთვის ის რომელიმე მოსამართლეს მიმართავდა, დარწმუნებულა იყო, რომ ძროხის ან ხარის ზედ წადება დაჭირდებოდა და მამინაც კი ვერას ცხვადებოდა. სოფლის ახსულებიან დაწმულები, ეგულა მის ათას-ნათათ დაზოტნილად ყბიებს მიჩურებოდა. ამ ნათათ, სსამართლის უუქმართობამ, ხალხი იძულებული გახდა თავის მოსამართლეთ თითონ გამხდარიყო. წინეთ თუ სსსამართლოს დარბაზი აურბებელი ხალხით იყო ხოლმე გატენილი, სსამაგროთ იქ ერთ კაცსაც ვერ ნახვით დღეს. ბოქაულ-მამსხსლიანთან აღრავნი შადის დღეს, რადგანაც იცინან, რომ ისინი არა თუ არა სზბენ ბორბტებს, არამედ თვით ქმნიან მას.

ამ სსამართლის თვის წინეთ ხალხი შეგწირებულნი იყო ქურდობაცნობისაგან. არ დარჩენილა მოსხლე, რომ არა დაკარგულა რა. თითონ სსსურბუმი გაუტრესს დუქანი ვაჭარს ენუქა ხოჯაშვილს და 1500 მანათი დარბეული საქონელი წაიღეს, მაგრამ ქურდები ვერ ამოაჩინეს. ხალხი გაიძახოდა: ვინეთ ვინც არაან ჩვენნი ქურდები, მაგრამ რომ ვთქვათ, უარესს დაგვმართებენო. ბოქაული მათ ხელს არ კიადებს და სუღათო. დღეს კი ამბებს ვეღარ გაიგონებთ. წარსულ თუბურვალში აქ მოლოთ ორი შემთხვევა მოხდა ქურდობისა—ერთი საჩხურში და მეორე სოფელ ჩხარში.

ერთგან მოიპარეს თუნგი, მეორედგან ორი ბათმანი ღობით. შეიკრიბნენ მახრელები და სოფლები და უღბათ აღმოაჩინეს ქურდები, მოკადეს ზურგზე ნაქურდლები და ბახარიც და სოფელიც ისე ჩამოატარეს. უგულა შეგრცხენას უუბნებოდა ქურდებს და მათაც აღმინანის ნიშან-წყალი აღარ ეღვათ. შემდეგ ხალხმა გააფრთხილა ქურდები—თუ კიდევ ჩავიდნათ ამისთან საქმე სსსტეკით დისკუბითო. უფაგლი მხრიდან ისმოდა: „ღმერთმა ცოცხელი ნულა მამუოფოს, რომ ამისთანა საქმე დაშემართოსო“. გლეხებმა შეუთაღეს ახსურებს—თუ გინდათ ჩვენი ძმობა, მიატოვით ძველებური ბატონობა და გვერდში ამოგვიდექითო. ბეგრს, რასკვირეგულა, არაფრათ ექაშინა ეს წინადადება, რადგანაც გლეხებთან შეერთებას ათას-გვარი ზრვიდეკებიან უარყოფა მოდეს, მაგრამ ზოგმა გო-

ნორულათ შეხედა საქმეს და გლეხებს ძმობა-ერთობა გამოუცხადა... დაახ, ხალხი გამოაფხიზლდა, ამოძრავდა და ისე ენერგიულათ შეუდგა წინსვლას, რომ მას ვერათერი ვეღარ შეაფრებენს.

ქვარანაღელი.

ბურიბ. ეგულასათვის აშკარაა, რომ გურამ დღეს პირველი ადგილი დაიჭირა ხალხადელ მოძრაობაში. გურულმა გლეხმა სხვა კუთხეების გლეხებზე უფრო ადრე იგრძინა „გაზაფხულის“ მოახლოება და რომ განებრივათ წინ წაიწიოს, მიიღო სსსტეკი ზომები ქურდობის, ღობობის, ავაზაკობის და სხვა უწყისობის მოსახზობლათ. ეგულაზე უფრო საუურადღებო ის არის, რომ ხალხმა შეწყვიტა უფაგლივე კავშირი ადმინისტრაციასთან და მით დაამტკიცა, რომ ხალხს პოლიციასე უკეთ შეუძლია უწყისობის მოსახზობა და მშვიდობიანობის დამკვიდრება.

გურიის სოფლებს უფრო ეტუობა სიცოცხლე, ვიდრე გურიის დედა ქალაქს ოზურგეთს. მართალია ოზურგეთში არ არის ფაბრიკა-ქარხნები, მაგრამ სსამაგროთ არაან ნაქრები, რომლებიც აუტანელ ზირობებში ცხოვრობენ. მათი სსმუშაო დღე არ არის განსხვავებული. უფრო შესაბრადისი არაან მუწადეების ნაქრები, რომლებიც ემეტრეს ნაწილათ მღერეწლოფანი არაან და რომლებიც უმრავლესობა უუამაგროთ მუშაობს. თითო ნაქარს უწყეს დღეურათ 16—18 საათის მუშაობა. ერთი სიტყვით მუშის ექსპლუატაცია აქცხდება, მაგრამ აქური ხალხი მინც არ იღებს ხმას და მიცემა სხდათაძილს. სსწავლებლები აქაც დაკეტეს. სსმოქალაქე სსწავლებლას მოწათეებმა წარუდგინეს სკალის მთავრობას მოათხოვნილებანი, რომლებიც შეეხებოდა სსწავლებლის შინაურ ცხოვრებას. მოითხოვეს მკ. მოსწავლეთა 15% განთავისუფლება სწავლის ფულისაგან, სუსტ მსწავლებლების დათხოვნა და სხვა. მთავრობამ მათა მოთხოვნილებები არ დაკმაყოფილა და სწავლა შეაჩრა სეკტემირამდის. 21 თებერვლიდან დაიხურა კერძო საქალბო ზროტინსზია. მოსწავლე ქალბებ დალუქეს ფანჯრები და დაგლიქეს სურათები. დაიხურა აგრეთვე, მკანი სსმუდამთ, ოთხელსიათი სსსუღაფრო სსსწავლებლებიც.

ვანო ქარცივაძე.

მუთიანი. ფარმაცეგტების, სდაგურის მუშების და ნაქრების გაფიდეგებს, რომლებმაც მათ სსარგებლობთ ჩაიარა, დღეს დურგლის ხელობის წარმომადგენლებიც მიევენ. ამათც დროის შესაფერისათ უნდათ თავიანთი შრომის გაწესრიგება და დაჯილდოება. ამის გამო 200-300-დი კაცი ამ ხელობის წარმომადგენლებს ეს ერთი კვირა აღარ მუშაობენ, მოიჯანაზაკეს და დადგინეს შემოადონ წიცანები, რადც აღნუსხული იქნება ეგულანაირი სადურგლო საქმეების ფასები, აგრეთვე დღეური ფასები და სსმუშაო დრო. ეს მათა მოთხოვნილებები მალე დაისტამება და დაურიგდება დურგლებს სსხელმძღვანელობთ.

ფოტოგრაფებმა მხარი მიეცეს დღევანდელ მიმდინარეობას და 1 მარტიდან შემდეგი განცხადებით მიმართეს საზოგადოებას: „ფოტოგრაფთა კიადება ზაფხულობით დილის 8 საათზე და დაიხურება საღამოს 7-ზე, ზამთრობით კი დილის 9 საათზე და დაიხურება საღამოს 6-ზე. მუშაობა როგორც ქარგლებს, ისე შეკირდებს ექნება რვა-რვა საათი დღეში. კარდა ამის ფოტოგრაფთაში მომუშავეები განთავისუფლებულ იქნებიან კვირა-უქმე დღეებში. სხვა შედგათზე ვერ ამათ არა გადუწეკტითათრ.“

კვირას 28-ს ქალაქის სსბჭოს დარბაზში მოიჯანაზაკება ქონდათ მიმობლებს და სსმუდლო სსწავლებლის შეკირდებს იმის შესახებ, განგრძონ თუ არა სწავლა დღევანდელ ზირობებში. ბეგრი იმ აზრის იყო, რომ სწავლის გაგრძობა საჭროა, რადგან ჩვენ სსწავლებლებს უამისთ სითუთი მოულისთ, მარა ტუმზიის და რუაღურ სსსწავლებლის უფროსი კლასის შეკირდებმა და ზოგეერთმა ინტელიგენტებმა ისე მჭერმეტყველურათ ილანაზაკეს და დახასიათეს დღე-

ვანდელი საერთო მღვდლადგება საზოგადოებისა, რომ ურჩხა მშობლებმა იმათ თავი ვეღარ შამოუარეს და დემორჩილენ ახალგაზრდათა სურვილებს. ასე რომ თუცა სასწავლებლების (რეალურის და ტექნიკის) მთავრობას კი უნდა სწავლა დაიწყო, მარა შეგირდები მათ სურვილს ვერ ურცხვებან. აბა თუ ასეა, ეუბნებიან ისინი ამათ, ვისაც რამე დახმარება გუძღვათ მთავრობისაგან, ეს აღარ მოგეცემათ. დარბა შეგირდების ასეთი ნივთიერი დასჯა რა სამართლიანობაა აღარ გეუბნის? თუ ასეა, მაშ ამ განცდენ ხანკბში არც თითო აღმზღვლებს ეკუთნით ჟამაგირები...

1 მარტს ჩამოესვენეს ქუთაისში მტარებლით 26 თებ. ჭიათურაში მოკლულად ორი სტრანჟიცი, რომლებიც დაზარხვის ნება ხალხს არც ჭიათურაში მიუღიათ და არც ყვორილაში, სიადანც მ.ზ.რის უფროსმა დუბურნატორს აცნობა ამაზე და მანაც მიიწერა ქუთაისში ჩამოესვენებათ და სამხედრო აზარეთის სასაფლაოზე დაეპარხათ. ხოლო იქვე მოკლულ თ-დ მხეიძის გვამი ევრილიდან ჩუმთა სასაფლაოში გახარებათ, სადაც მას ეოლაა ძმა, რომელსაც იქ მისი დამარხვაზე დეპუტით უარი განუცხადებია.

სასუდიერო სასწავლებლის რეჟის გადუწვევტიასწავლა ხვალ, 7 მარტიდან დაიწოთ, თუ შეგირდები მივიდენ სასწავლებელში.

28 თებერვალს დანაშნული იყო „ევირილის თატრის მხანაგობის“ კრება, რომელზედაც უნდა განეხილათ სპიო წლის ანგარში. კრება ამ დღეს აღარ შედგა, რადგან ათიოდ კაცის შეტირ არ მივიდა. განსახილველ სპიონათ შორის ორი ფრად სხატოთ სკაიობა: „სახალხო წარმოდგენების და სახალხო კითხვების შესახებ“. საჭიროა ამ ხლათ დაწვებული საქმის სამოქმედო პროგრამა ამ თავითვე ნათლათ გამოირეკოს, რომ ეს სახალხო საქმე მტკიცე ნიადაცზე დამურდეს. საჭიროა მომავლ კრებას მომეტებული ხალხი დაესწოოს...

ჭიათურიდან ჩამოსულებმა გვიამბეს, რომ 28 თებ. მუშის გოუნაშვილის დამარხვის მშვიდობიანათ ჩაუვლია. პროცესისა 12000 ჟლი და კაცი გაუოლდა ჭიჭურაში. კუბოს რამდენიმე წითელ ლენტებიანი გვირგვინი ამკობდა. წარმოითქვა ცხა და ცხა რამდენიმე სათანადოობა სიტუებია.

რუსეთის ქრონიკა

„გო დეზარ“-ის ცნობებით, შინაგან საქმეთა მინისტრი ბუღიციანი გადაწვევით თხოულობდა რესკრანტის გამოცხადებას ხალხის წარმომადგენლების მოწვევაზე. 18 თებერვალს, სადამოს ექვს საათზე, ტრასკოე სელოდან ეველა მინისტრები „პროვინციისტების ვესტნიკ“-ის სტამბაში წავიდენ; 7 საათზე რესკრანტს უგვე აგრცელებენ. მინისტრთა საბჭოში, რომელმაც ხალხის წარმომადგენლების მოწვევა დადგინა, არ ეოფიდა მინისტრთა კომიტეტის თავმჯდომარე ს. ო. ვიტტე. ს. ო. ვიტტე ფაქტიურათ აღარ არის მინისტრთა კომიტეტის თავმჯდომარე მას შემდეგ, რაც გამოიცა მინიფისტი და ბრძანება სენატისადმი. ეხლად კომიტეტი უმთავრეს ფუნქციებს ასრულებს თვითონ ხელმწიფის თავმჯდომარეობით. როცა სურთ კრება მოწვევდეთ იქნება, მინისტრთა კომიტეტისა და მის კომისიების მოქმედება შესამჩნევათ შემცირდება. ამგვართ ს. ო. ვიტტე, როგორც წინასაღ ამობდენ, სრულიად დაანებებს თავს ესხელმწიფოთ საქმეებს. როგორც ცნობილია, დეკემბერში ს. ო. ვიტტე წინაღობები იყო სურთ კრების მოწვევისას. (პ. გ. ა.).

ფრანგული გაზეთის („Echo de Paris“) კორესპონდენტს მოჰყის რა ეს ცნობა დაძენს, რომ ვიტტეს ხელმძღვანელობითი როლი სახელმწიფო საქმეების მართვა-გამგეობაში მორჩენილია, იგი საზოგადოებრივ ასპერუსს უნდა განშორდეს, რადგან მან დროზე ვერ იგისრა ვერც კონსერვატორების და ვერც ლიბერლების მეთაურობა. მისმა ომპორტონისტულმა ტაქტიკამ ის საყოფი გამოიადო, რომ კონსერვატორები იმაში ხელგან გადასეტებით ლიბერალს, ლიბერალებს კი იგი ხალხის წარმომადგენლობითი მთავრობას მტრათ მიანხიათ.

20 იანვარს ნოვოალექსანდრის სამეურნეო ინსტიტუტის სტუდენტებს კრება ქონდათ, რომელზედაც პროფესორებიც ივენენ მოწვეული. დიდი კამათის კრებამ ერთხმით მტკიცეთ აღარ დადგინდელი რეჟიმის უზარებისა და ამისთანა პრობლემაში სწავლას განგრძობის შეუძლებლობა, ამასათვის ერთხმით (188 კაცი) დაადგინა: დაახურთ ინსტიტუტი მომავალ სექტემბრამდის. ამის შემდეგ ასისტენტებმაც განცხადეს, რომ რადგანც სტუდენტებმა სწავლა შეწყვიტეს, ხვინც შეუძლებლათ მიგვანხია განვარდით ასისტენტობის მოკვალეობის აღსრულება.

ამავე ფრანგული გაზეთის სიტყვით, რუსეთის მინისტრებს ხალხის დროზე დასამშვიდებლათ, განზრახვა აქეთ ჩქარა განხორციელდეს ის რეფორმა, რომელიც 18 თებერვლის რესკრანტში არის დაზარებული, რამდენიმე თვის განმავლობაში განისხვდებოდა, თუ ვისგან უნდა შესდგეს ის კომისია, რომელმაც საშინაო მინისტრის თავმჯდომარეობით უნდა შეუდგეს საერთო კრების მოწვევის საქმის მოწოდებას. კომისიაში მონაწილეობას მიიღებენ ერთხმით და პროვინციის აღმინისტრაციის წარმომადგენლები, და აგრეთვე სახელმწიფო საბჭოს ზოგერთი წევრები. კომისია შემოშეკებს პროექტს სახალხო წარმომადგენლების ამორჩევის და სახალხო წარმომადგენლების კრების ფორმის შესახებ. როგორც ფაქტობენ, სახალხო წარმომადგენლების არჩევნები ორი თვის შემდეგ უნდა მოხდეს. ფაქტობენ აგრეთვე, რომ რუსეთში ორი ზალატა იქნება, რომელთაგან ერთი ხალხისაგან იქნება არჩეული, მეორეს კი ამპერატორი დანიშნავს. ეს მეორე ზალატა რამდენიმე დღეებანდელი სახელმწიფო საბჭოს მსგავსი დაწესებულება იქნება, და მას მხოლოდ სათანობრო ხმა ექნება, ე. ო. ისეთი როგორც დღეს აქვს სახელმწიფოს საბჭოს. თუ რა უფლება ექნება ხალხის მიერ არჩეულ ზალატს, ამის შესახებ სხვადსხვა აზრი ტრადებს, მაგრამ ეოველივე დამოკიდებული იქნება იმაზე, თუ თვითონ ხალხი რას მოინდომებს. ხალხის სურვილი კი ის არის, რომ დღეებანდელ წესწიობლებას ბოლო მოედოს და სახელმწიფო საქმეებს მხოლოდ ხალხის მიერ არჩეული დეპუტატები განაკებდენ. (რ. გ...)

დეპუტატების უნივერსიტეტის პროფესორთა უმრავლესობამ 25 თებერვლის სხლამაზე სობოლოთ ის აზრი გამოთქვა, რომ სწავლის გაგრძელება შეუძლებელია; ამგვარივე აზრი გამოთქვის შეტერბ. ტენოლოგურ ინსტიტუტის პროფესორებმაც.

საერთო თუ დამფუძნებელი კრება?

დიდი ხანია რუსეთისა და ჩვენებული პრესა ევრეთ წოდებულ საერთო კრებაზე ლაბარაკობს. ბევრი მათგანი დიდ იმედებსაც ამყარებს ამ კრებაზე, მაგრამ საზოლოვოთ ჯერ კიდევ არ არის გამოკვეული რა იქნება. მართალია, ყველა და ყველგან დარწმუნებულია, რომ რამე უნდა იქნეს, რამე უნდა მოხდეს, რომ დღევანდელი მდგომარეობის გაგრძელება შეუძლებელია, რადგან თვით ჩვენი „პატონ-პატრონი“ ბიუროკრატაც დარწმუნდა ცვლილების აუცილებლობაში. მაგრამ როგორი იქნება ეს ცვლილება, ან რომელი მხრიდან მოვა, — აი საყურადღებო კითხვა. მეტათ საკვირველი მიმდინარეობა მიიღო სახელმწიფოს შინაურმა ცხოვრებამ. ძნელია ორი ან სამი ფაქტი აღნიშნო კაცმა ისეთი რომ ერთი მეორეს სასებით ვთანხმებოდეს, ხოლო მეტათ აღილია თვით ერთსა და იმავე განცხადებაში და დაპირებაში აუარებელი წინააღმდეგობა აღმოაჩინო. აიღეთ რომელიც გინდათ ცოტათ თუ ბევრათ მნიშვნელოვანი მოვლენები ჩვენი ოფიციალური ცხოვრებიდან გასული წლის მეორე ნახევრიდან დაწყებული და დარწმუნდებით იმაში. თავ. სვიატოპოლდ-მირსკის „ნდობის“ პოლიტიკასა და პრესის შეღავათიანობას თან სდევდა პრაქტიკულით სრული უნდობლობა და მრავალი პერიოდული გამოცემის დასჯა და შეჩერება. 12 დეკემბრის მათინესტს — იმა-

ვე რიცხვიდან გამოცემული მთავრობის განცხადება; მასვე 9 იანვარი პეტერბურგში, გენერალ-გუბერნატორობის თანამდებობა, ბევრი მწერლის და საზოგადო მოღვაწის „მთვან და მოუკიდებელი მიზეზების გამო“ ცხოვრებაზე მოწვევა და სხ. და სხ. კიდევ უფრო თვალსაჩინო მაგალითები შეგვეძლო მოგვეყვანა თვით ერთ მოვლენაში მოქცეული წინააღმდეგობისა და, დამერწმუნეთ, ბევრი ძეგნა აღარ დავგვირდებოდა, მაგრამ დავმაცყოფილდეთ ერთით. ამ დღეებში დღეებში გვამტყნო, რომ შეიძლება მუშათა დასამშვიდებლათ, თვით მუშებთან ლაპარაკი არ ესურვა და არ მიიღო ისინი, რადგან მათთან საუბარი მის პროგრამაში არ შედის თურმე. აი, ასეთია დღევანდელი ცხოვრების მიმდინარეობა. და არც შეიძლება სხვანაირი იყოს, რადგან ყოველივე ბრძოლის შედეგია, იმ ბრძოლისა, რომელიც ძველსა და ახალს შორის ხდება და სამკედრო-სასიცოცხლო ხასიათი აქვს მიღებული ძველი ყოველ ღონეს ხმარობს რაც შეიძლება ნაკლები დაუთმოს ახალს, თუ ეს დათმობა აუცილებელი ვახდა. ახალი კი... მაგრამ არა, ამაზე ქვევით. აი ერთი ამ დათმობათაგანია უკანასკნელი დაპირებაც „რჩეულ პირებთან“ სახელმწიფო საქმეებზე ბჭობის შესახებ. მართალია, ჯერ არ ვიცით ვინ იქნება რჩეულ პირებათ ცნობილი, მაგრამ ის კი აშკარაა, რომ ამ რჩეულთ რაც შეიძლება ნაკლები უფლება მიენიჭებათ. ამ მოქმედების პირველი აქტიდან ცხადია ისიც, რომ „რჩეულთ“ მხოლოდ რჩევის ხმა ექნებათ; თვით რჩეულთა მოწვევის შესახებ კი ჯერ კიდევ ბჭობა და თათბირი უნდა გაიპართოს, და ვინ იცის როდის მივა სათათბიროთ მიწვეული ორგანო რამე განსაზღვრულ დასკვნამდე.

მანც, აღრე თუ გვიან ეს კითხვაც გამოირკვევა, და საქიროა გავითვალწინოთ, რას მოგვცემს „საერო კრება“ (ჯერ ეს სიტყვაც არ არის ნახმარი), თუ იგი იმ სახით მოგვევლინა, როგორსაც რუსეთის ისტორია იცნობს, და აგრეთვე ისიც, თუ რა ნაირი კრება და რა უფლებების პატრონია საქიროა, რომ ვადაქრას ცხოვრების მიერ სტინესიკით წამოყენებული კითხვა ძველის ყოფნა-არყოფნისა.

რუსეთის ისტორიამ იცის რამდენიმე მაგალითი საერო კრებისა, რომელთა უმრავლესობას მხოლოდ სათათბირო ხმა ქონდა და ხშირათ მათი დადგენილებანი უყურადღებოდაც რჩებოდა. თვით ამ კრებებს შემთხვევითი ხასიათი ქონდა. მეფე, თუ საქიროთ დაინახავდა, მოიწვევდა მათ იმ სახით, როგორც ამ კერძო შემთხვევისთვის იქნებოდა ცნობილი საქიროთ და იმდენსავე უფლებას მიანიჭებდა, რამდენიც შესაძლოთ მიიჩნდა. თვით კრება შედგებოდა უმეტეს შემთხვევაში „წარჩინებულთა“ და „რჩეულთაგან“. დაბეჯითებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ არც ერთი ასეთი კრება ერის წარმომადგენელი არ ყოფილა. აქ ადგილი ქონდათ მხოლოდ მეფის ხელქვეითთ, მოხელეთ, მაგრამ რადგან მოხელეობა იმ დროს (მე-16 და მე-17 საუკ.) წოდებების მიხედვით იყო განაწილებული, საერო კრებებსაც წოდებრივი ელფერი ედებოდა. ნამდვილათ კი „წოდებათა წარმომადგენლობა“ რუსეთის ისტორიამ არ იცის, თუმცა ზოგიერთნი მკვლევარნი ამ უკანასკნელს აღარებენ რუსეთის საერო კრებას, ნამეტურ მე-17 საუკუნეში მომხდართ. რით იხსენება ასეთი მოვლენა—სხვა კითხვაა, მაგრამ ფაქტი კი ასეთია და ამიტომ დიდათ შემცდარია ყველა, ვინც დღესაც ხალხის უფლებების დასაცველათ ამ კრებებზე უთითებს. საერთო და საყურადღებო ამ კრებებში მხოლოდ ის იყო, რომ ისინი თითქმის ყოველთვის ისეთ გაქირვებულ ხანაში ხდებოდნენ და ისეთ კითხვებზე ბჭობდნენ, რომელთა გადაწყვეტა იმ დროის მთავრობას საკუთარი ძალდონით არ შეეძლო. ასეთი შემთხვევები იყო მაგალითათ რა-

მელიმე ქვეყნის შემოერთება, მეფის არჩევა, როცა ერთი სავარეულო გადაშენდა, საერთო სამართლის შედგენა, და აი ამ მხრით ეს კრებები წარმომადგენენ უცილობელ საბუთს იმისას, რომ მთავრობას (დღეს ბიუროკრატის) არა თუ დღევანდელ რთულ პირობებში, წინანდელ უფრო მარტივშიც, საკუთარი ძალდონით არ შეეძლო ქვეყნის მართვა, როგორც საქირო იყო და, თუ არსებითათ არა, ფორმალურათ მაინც საქიროთ თვლიდა ხალხის, ერის შეკითხვის და მისგან დასტურის მიღებას.

როგორც ვთქვით, ეს რაღაც პრიმიტიული სახე იყო წოდებათა კრებისა, მაგრამ, წარმოვიდგინოთ, რომ იგი სწორეთ ისეთი წოდებათა წარმომადგენლობა იყო, როგორსაც ვეროპაში ვხვდებით, განა მაშინაც შესაძლებელი და საპრატივებელია აქით მივაქციოთ ჩვენი თვალთახედვის ისარი დღეს? რასაკვირველია, არა. მართალია, რუსეთში დღესაც არსებობს წოდებები, რომელთა უარყოფა ვერაფრით ვერ მოუხერხებია ბიუროკრატის, რადგან ეს მისთვის ჯერ კიდევ ხელსაყრელია, როგორც განსხვავების და განცალკევების გამამტიცებელი საზოგადოებაში, მაგრამ საზოგადოების ასეთი წყობა დღეს უკვე მოკლებულია რეალურ საფუძველს. დღეს საზოგადოება კლასებათ არის დანაწილებული, ამათ შორის არის გამწვავებული ბრძოლა, ეს ამოძრავებს რუსეთის ცხოვრებას და არა წოდებათა განწყობილება, რომელიც ფეოდალური ხანის დროგადასულ ნაშთს წარმოადგენს და მხოლოდ თვითმპყრობელი ბიუროკრატის მფარველობით ინახავს თავს.

აქედან აშკარაა, რომ თუ მომავალი „რჩეულთა კრება“ წოდებრივ პრინციპზე იქნა აგებული, იგი ვერ იქნება ერის წარმომადგენელი, ვერ გამოთქვამს რუსეთის ხალხის გულის ტკივილებს, ვერ შეძლებს იმ საქიროებათა წამოყენებას, რომელთა გადაჭრა აუცილებელია და კიდევ უფრო ნაკლებათ შეძლებს ამ კითხვების ისე გადაწყვეტას, როგორც ეს საქიროთ და სასურველია. ვერ შეძლებს, რადგან, როგორც ზევითაც ვთქვით, წოდება ვერ გამოხატავს ხალხის აზრს და მისწრაფებას. მეკათ შორის შეტობა რუსეთმა კაპიტალისტურ წყობილებაში, და ფეოდალური და ბატონყმური ხანის ორგანიზაცია აღარ შეეფერება მის ცხოვრებას, ხოლო ყოველივე ცხოვრებას ჩამორჩენილი და დროს გადასული უნდა უარყოფილ იქნას. მომავალი კრების პირველი საქმეც სხვათა შორის, თუ კი ამ კრების მიზანი შინაური ცხოვრების მოწყობაა, ის იქნება, რომ ამ შეუფერებელი ჩარჩოდან გამოიყვანოს ხალხი, ე. ი. წოდებათა უარყოფა. მაშ როგორი უნდა იქნეს მომავალი კრება, რომ მან შეძლოს ცხოვრების მიერ წამოყენებული კითხვების გადაჭრა? ამაზე შემდეგ.

ნ. ელიაშვილი.

მ შ ჩ ა ზ ე.

ზამთრის ცივი ღამე არის, ცაზე არ ჩანს ბადრი მთვარე; ქარიშხალი დახუზუნებს, კენესის, გმინავს არე-მარე. ქონხები ძილს მიცემია, დიდ დარბაზში ღიზინი არი: როიალი ქექს და გრვინავს, აქ ცეკვაა, იქ—ხარხარი... გარეთ, იქვე კედლის ძირას, სიმთვრალისგან ბრუ—დასხმული, ტანჯვის შვილი გდია, ძინავს, საცოდავით მოკრუნჩხული. სიზმარშია. თვალ-წინ უღდას წარსული და აწმყო მწარე,

და ძილშიაც ცრემლებს აფრქვევს,
არ შორდება სიმწუხარე.

ბოდავს: „შორს, შორს, ნუ მოდიხარ
შე სულხავო, მყარლო მგელო,
რომ შექმნა ძვლათ ქცეული,
რას შეიძენ საძაგელო?!

ჩამომეხსენ შენც, დარაჯო,
დეე, ვეგლო აქ ბედკრული:
ქუჩის ნაშობს, ქუჩაზედვე
ამომხდეს მე ბარემ სული!“

და, სიცივით გათოშოლი,
ძიგძიგებს და ცრემლათ დნება.
ქარიშხალი თავს დაღმუის,
თითქო ამას ეუბნება:

ოხ, ბედკრულო, აღსდევ, აღსდევ,
გაიღვიძე, გამოფხიზლი,
განთიადი უკვე მოჩანს,
ცასა ფარავს მხოლოთ ბინდი;
აწ საცაა მზეც ამოვა,
სხივებს მოფენს არე-მარეს
და გაგითბობს გაყინულ გულს,
ცრემლს შეგაშრობს თვალზე მწარეს!

ვ. რუხაბე.

ფელეტონის მაგიერი.

სული მწარეა!—აფსუს იონა!—„სიტყვა“ სხვაა, საქმე სხვაა!—
დიდი მადლობელი ვარ, შენ დაგენაცვლე კისერში!

ძველი დრო, —წყნარი, კეთილი, აუშფოთებელი ძველი
დრო მოკვდა... მოკვდა, მარა ჯერ არ დაუსაფლავებიათ და
მიცვალბებული საზარელის, დაღმეკილი სხით, უსიცოცხლო,
ფართოთ დაღებული თვალებით, მწარე, გაქვავებული ღიმი-
ლით აქვე გდია, იხრწნება; იხრწნება და მისი სიმყარაღე ყვე-
ლასათვის საგრძნობელია, ყველა ცდილობს რამენაირათ მა-
ღლე ჩაუძახონ შავ სამარეში, ან გადაათრიონ მაინც სადმე სა-
ზარელი მიცვალბებული.

მარა არიან ისეთებიც, რომელთაც ბევრი კარგი რამ ახ-
სოვთ ნეტარ-ხსენებელი ძველი დროისა; ესენი მწარეთ და-
ქვითინებენ მის ლეშს. იქნებ ფიქრობენ ცრემლებით გამოა-
ფხიზლონ?! გვიან-ღაა! ძალიან მცირეა ასეთ ერთგულ დამ-
ტრებელთა რიცხვი და დღითი დღე კლებულობს.

გაიხედვე და... ლეშს ერთი ასეთთაგანი ციბრუტივით
მოტრიალდება, ამძორებულ ლეშს ზურგს შეაქცევს და ცხვირ-
ზე ხელ-მოჭერილი და „ფული-ფუის“ ძახილით გარბის... გარ-
ბის უკან მოუხედავიათ.

ხომ გაგიგონია იგავი, ლომი რომ დაუძღურდა და ვი-
რმა წიხლები დაუშინა.

ან კი რაღას უნდა მოელოდენ უსულო გვამიდან?
„სული მწარეაო“ ნათქვამია, „ჯერ თავო და თავო, მე-
რე ცოლო და შეილოო!“

ასე მოსდით ხოლმე ძველი დროის მოტრფიალით.

სწორეთ ასე მოუვიდა ჩვენ სამღვდლოებსაც: მან იგრ-
ძნო, რომ საქმე ცუდათ მიდის, რომ „მწყემსნი კეთილნი“
უსამწყსოთ რჩებიან, რომ აფორიზმი „სამკალი ბევრია, ხო-
ლო მომკალი ცოტა“ გადაბრუნდა და ახლა უკუღმა ითქმის,
იგრძნო უფრო მუცლით და კუჭით, ვინემ გულით და გო-
ნებით და შეკრთა.

„მშვიდობით, სპანო ჯილოსანნო!“

ეს ხომ მეორეთ მოსვლის ნიშანია! ეს ხომ აღსრულდა
საღვთო წერილის სიტყვები: „მოიწივნენ თქვენდა დღენი ბო-

როტნი და იყენენ კაცნი თავის მოყვარე უფროს, ვიდრე
ღვთის მოყვარე. აქედეს ხატი ღვთის-მსახურებისა და ძალსა
მისსა უარყოფდნო“.

და გადაწყვიტა სამღვდლოებამ შეკრებილიყო თავის არა
სასიამოვნო მდგომარეობის შესახებ მოსალაპარაკებლათ და,
ვინ იცის, თავისი მოთხოვნებიც წარედგინა, სიდაც ჯერ
არს...

„ბევრი რამ ხდება, ჰორაციო, ქვეყნათ და ზეცათ, რაც
აღამიანთ სიზმრათაც არ მოვლინებით!“

გადაწყვიტა, მარა გადაწყვეტილება გადაწყვეტილებათ-
ლა დარჩა, რადგან ნება-რთვა არაფერ მიცა მას. და დარჩა,
ჯერჯერობით, ხმა მისი „ხმით მღალაღებლათ უდაბნოსა შინა“.

რას აპირობენ ახლა ხუცები?—ამას მომავალი გვიჩვენ-
ებს.

სიდაც ხუცებმა კი შეიგნეს ახალი ვითარების მნიშვნე-
ლობა და გაიბერტყეს მტვერი ანაფორის კალთებისაგან, ახ-
ნაურ ანტონ დუმბაძეს რაღა მოუვიდა: რაფერ დიემართა აი
„საჯაყი საქმე?“

ახნაური ანტონ გამოცდილ კაცათ ითვლება გურიაში,
მას სამოცდა-ათზე მეტი წელიწადი კილია ზურგზე და რაფერ
მოხდა, რომ ასეთ სანამუსო საქმეში ვინცა „ყაზილარს“
ენლა?

შე მამაცხოვნებულის შეილო, მასე თუ გინდოდა, მიგ-
ცემდი ვინმე შენისანა კეთილშობილს ერთ ოცდახუთიანს და
იმ რვეოლვერს ხელში და ჰაიდა! მორჩა და გათავდა!

საქმესაც შესრულებდა და, თუ ვინცოთაა მახეში გაე-
ბმებოდა, ნამუსსაც შეგინახავდა.

მაგისანა საქმეები კი მოურთავს, ვეგო, კაცს და რაღა
ამ სიბერის დღეს გვაქამე სირცხვილი! ჩემმა მტერმა თქვა აი!
გავცინებენ, თვარა სხვას შენი ჭირი წაუღია!

„სირცხვილ-ნამუსზე“ ჩამოვარდა ლაპარაკი და ძალაუნე-
ბურათ ბ-ნი „სიტყვა“ და მისი საპარასკეო წერილი მომ-
გონდა.

ბ-ნი „სიტყვა“ გურიაში ბრძანდებოდა: გურულები მო-
ინახულა, „გამარჯობა“ უთხრა მათ, „მშვიდობით“ უთხრეს
მას და თფილისში დაბრუნდა, რათა განეგრძო თავის მოღვა-
წეობა „ცნობის ფურცელში“ და განაგრძობს კიდევც, მარა
როგორ განაგრძობს?

ჩვეულებრივათ, როგორც მას შეფერის.

როგორი შთაბეჭდილება გამოიტანა მან გურულების მო-
ძრაობიდან?

ჩვეულებრივია, როგორც მას შეფეროდა.

თურმე, ნუ იტყვი, გურულები „საუკეთესო ნაციონალი-
სოტბი“ ყოფილან და მათი მოძრაობაც ნაციონალურ ნიადა-
გზე აღმოცენებულა!

„საქართველოს გაუმარჯოსო“ რაღა!

თუ გურულები მართლა ნაციონალისტები არიან და ამას-
თან „საუკეთესო ნაციონალისტებიც“ ვურჩევთ ჩვენ ნაციო-
ნალისტებს ბ. „სიტყვიანა“ წაბრძანდენ გურიაში თავის მიმარ-
თულების გასამტკიცებლათ.

რატომ გამოთქვა ბ. „სიტყვამ“ ასეთი ახალი აზრი? რა
მინდაო?

ამაზე თვით გურულები ჩემზე უკეთ უნახებდნენ!
„ბედაურს ქედდენ და გომბიე (გომფაშო) ფებს აბზე-
დაო“, მარა კმარა!

„სიტყვა“ სხვაა—საქმე სხვაა.

ბ. „სიტყვის“ სიტყვა კი სიტყვათაც არ წერებულა!

კარგი წერილი გაუგზავნიათ აგრეთვე ჩვენ „რანდებს“ ვაზ. „რუსი“-ს რედაქციაში. მე ვამბობ კარგი მეთი, რადგან მხოლოდ იღვა მათს სახეში; რაც შეეხება წერილის რედაქციას, მე შემეძლო დაეხმარებოდი მათ და შემდეგი, უფრო შესაფერი რედაქცია მიმეწოდებია:

გაზეთ „რუსის“ რედაქციავ, „სვე-სრულო, განგებიაო!“ ქართველ რაინდთა გრძობები ფერხთა ქვეშ გვგებიაო! შენ ხარ ნუგეში, იმედი ქართველის მომავალისა, შენ მკერდზე შეეძვლეთ გადახდა ნაციონალური ვალისა.

მივხედით ჩვენ ვარაზს ბიჭები: მოგვებურდა ხერხევა-ძილია. უმდაბლეს მადლობას გიძღვნით გიგო, ფილიპე, ილია.

შენი წყალობით ავახადეთ საცო ჩვენს მეტყველ ბავთა; დრო გაგვიღიმებს, მოგართმევთ: ოქროს, ვერცხლის, სანოვაგათა.

კვლავც ნუ დაგვტოვებ, განაგრძე მქვერი წერილის წერაო: თქვი თუ კვლავ ღვივის, არ ქრება იფერიელთა კერაო. მოგვხედ, შეგვიწყალები, ნუ გავხედი ღირსი გინების, ასეც იესო გწყალობდეს, ვარდები მოგვფინების.

ამირან მიჯაჭულია, კორტინს ყოვანი და ქორი: ქართველი პრისტავი გინდა, ქართველი გუბერნატორი. გვითხოვით მინისტრს, მთავრობას ქართველი ყაზახ-რუსები, ეპისკოპოსი, ეკზარხი, დიკეანი და ხუცები!

ჩვენ ბეჩენი ვართ, არ გვაქცევს მთავრობა ყურადღებასა, შენ გვიწამდგომლე, ძლიერო, შევასხამთ ქებათ-ქებასა!

თავუნა.

მუშათა კავშირები.

(იხ. „მოგზა“, № 7).

I.

ეს იყო დრო სამრეწველო კრიზისებისა; აუარებელი მუშა ხალხი უმუშევრათ დახეტიალობდა. ამ ხალხმა მოინდომა არსებული წყობილების წალეკვა, განადგურება... მაგრამ მან მხოლოდ რადენიმე ქარხანა-მალაზიები გაანადგურა, წასალეკეს კი თხოვნა წარუდგინა. ეს თხოვნა ანუ პეტიცია, როგორც უწოდებენ, შეიცვალა შემდეგ მუხლებს: 1) ყოველწლიური პარლამენტი; 2) ამორჩევის საყოველთაო უფლება; 3) დახურული კენჭის ყრა; 4) პარლამენტის წევრის ასარჩევათ ცენზის მოსპობა; 5) დეპუტატებს ჯამაგირი და 6) თანასწორი ამომრჩეველი ოლქები. ვერც თავგამეტებულმა ბრძოლამ, ვერც რიცხვ-მრავლობამ ეს მუხლები ვერ განახორციელეს. კიდევ მეტი ძალა ყოფილა საქირო, ძალა მუდმივი, გაუთიშველი, ბრძოლა ხანგრძლივი, მონებაში უფრო ნათლათ შემუშავებული საქიროებანი, გათვითცნობიერებული ინტერესი, მხოლოდ ყველაფერი ეს ნაკლებათ ქონდათ მებრძოლთ, დროს ჯერ კიდევ ვერ შეეძნა ასეთი ძალა და ჩარტიზმიც ათი წლის ბრძოლის შემდეგ ჩაქრა. ამ ჩაქრობას ხელი შეუწყო წარმოების გაცხოველებამ. მრავალი მუშამ სამუშაო მოიპოვა, ბრძოლის აღმძვრელი მიზეზი შესუსტდა და დროებითი მანქანით გამოწვეული უკმაყოფილება უღრობით განდგა. სამუშაოებათ დამდგარი მუშები თავისი დღიური ვარამის მოწესრიგებას შეუდგნენ, ქუჩიდან ნაწილ-ნაწილათ ქარხნებში შედგინდნა ხალხმა, არსებული პოლიტიკური წყობილების შებრძოლებას თავი დაანება და ისევ ქარხანაში მექარხნესთან კინკლაობა არჩია. ამნაირათ მოიმარგნეს ფეხი პროფესიონალურმა კავშირებმა და „მუშათა საერთო კავშირი“ მიიფიქსეს. გაფიცვებს მორიგებითი მოლაპარაკება არჩიეს და ასე გასინჯეთ, მექარხნესთან მშვიდობის კავშირის შეკვრაც კი მოინდომეს. ამ მშვიდობიანობის საქიროებას ისინი ასაბუთებდენ ამნაირათ: 1) ეს საქიროა მისთვის, რომ საზოგადოების პატი-

ვისცემა და ყურადღება დავიმსახუროთ; 2) მექარხნისაგან იმდენათ არ არის დამოკიდებული სამუშაო ქირის მომატება, რადგან სამუშაო ქირა დამოკიდებულია ბაზარზე. თუ ბევრია სამუშაოს მიძიებლნი, უთუთო ნაკლები უნდა იქნას ქირაც, თუ ნაკლებია პირველი, სამუშაო ქირაც მოიმატებს. ამიტომო, ბეობდენ ისინი, ჩვენ უნდა ვეცადოთ ბაზარზე ვიქონიოთ გავლენა და ზედმეტი მუშები სადმე სხვაგან გავისტუმროთ. ამისათვის საქიროა ორი რამ: 1) ბაზრის მდგომარეობის მუდამ ცოდნა და 2) ზედმეტი მუშების სხვაგან გასტუმრება. პირველისათვის უნდა მოწყობილიყო შრომის ბიურო, სადაც უნდა შეკრებილიყო ბაზრის შესახებ საქირო ცნობები, მხოლოდ მეორეს განსახორციელებლათ საქირო იყო საკმაო თანხის შედგენა, რათა შესაძლებელი ყოფილიყო მუშისთვის სამეზაგრო ფულის მიცემა. ამასთანავე მათ უნდოდათ უზრუნველ ყოფთ მუშები ავთამყოფობის და უმედურ შემთხვევების დროს; ამიტომ მუშების დაზღვევა თავის მოღვაწეობის უმთავრეს მუხლათ გაიხადეს; ასეთი მოღვაწეობა, რასაკვირველია, დიდ ფულს საქიროებდა; დიდი ფულის გაღება მხოლოდ დიდი ქირის ამღებთ შეეძლოთ; ასეთები იყვენ ნასწავლი, დახელოვნებული მუშები, მხოლოდ მათ შეეძლოთ დიდი საწვერო ფულის გადახდა; ამნაირათ ტრედიუნორები მუშათა შეძლებული ნაწილის კავშირებს წარმოადგენდენ. ერთი სიტყვით, გამოიყო მუშათა არისტოკრატია და პროფესიონალური კავშირებიც „არისტოკრატულ“ დაწესებულებათ გადაქცია. მუშათა უმრავლესობა, მწარმოებელთა უღარბესი ნაწილი კი მოკლებული იყო კავშირების მფარველობასაც და იძულებული იყო თვითვე მოველო თავისათვის, დაეფარა თავისი პიროვნება. მას სსსტიკათ აკრძალული ქონდა კავშირებში ფეხის შეღება, ან კი საღ შეეძლო შესვლა მისი ღარიბი ჯიბით?

„ამ კავშირების პროგრამის უმთავრესი მუხლიო“, — ამბობს კულემანი *) — „გაძრომის წინააღმდეგ დაცვა“ იყო; ამ საშუალებით ზედა საფეხურის მუშების მდგომარეობა უზრუნველყოფილ იყო მით, რომ ნასწავლ მუშათა წრეში უსწავლელი ვერ შევიდოდა, რადგან შესვლისათვის საქირო იყო მეტათ ძნელი გამოცდა. ამასთანავე იგივე კავშირი უფრო მეტათ მხელათ უყურებდა სხვა კლასებს“. როგორც ხედავ, მკითხველო, ეს კავშირები თავისი მდგომარეობით მუშათა კლასის მოწინააღმდეგე ჯგუფებს უფრო უახლოვდებოდენ და, რა საკვირველია, რომ ასეთმა კავშირებმა ვერ შესძლეს მუშათა ინტერესების წარმომადგენლობა, ვერ გამოასხეს საერთო ინტერესები, შემოიფარგლეს ვიწრო სამოქმედო ასპარეზი, კმაყოფილდებოდენ ზოგი უმნიშვნელო მოთხოვნარეობით, რომელიც მათ მდგომარეობას ვითომდა აუმჯობესებდა და ამასთანავე საერთო პოლიტიკური ბრძოლა, საერთო უფლებების მოპოებისათვის ბრძოლა სრულიად განდევნეს პროგრამიდან. ამიტომ მათი საქმიანობა კანცელარულ მიწერ-მოწერას წარმოადგენდა, მათი საქმეების მწარმოებლნი ნამდვილი ნოხელეები გახდენ.

ავიღოთ „მანქანის მკეთებელთა შერთებული კავშირი“, რადგან ეს კავშირი უფრო ტიპურია, განვითარებული და მომქმედი. ამ კავშირის გამოჩენილი ხელმძღვანელნი იყვენ ვილიამ ნიუტონი და ვილიამ ალანი. უპირველეს ყოვლისა კავშირი ცდილობდა, რომ კანონსა და კაპიტალისტებს პროფესიონალური კავშირები მუშათა კლასის ინტერესების წარმომადგენლებათ აღეარათ. რასაკვირველია, ეს არაფრათ ვიტანავათ კაპიტალისტებს, რომელთაც ვერც კი წარმოედგინათ, აუ რა მოლაპარაკება უნდა ქონოდათ მათ ვილაც მუშების წარმომადგენლებთან. ისინი ამას არ იყვენ ჩვეულნი და ასე-

*) იხ. მისი „პროფესიონალური მოძრაობა დ-ვეროპში“, გვ. 11.

თი არა ჩვეულებრივი წინადადება ბრძანს გვრიდა, საბრძოლველათ იწვევდა. მაგრამ ბოლოს კაპიტალისტებმა ისევ ასეთი მოლაპარაკება არჩიეს, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში მათ მოულოაპარაკებელი წინააღმდეგობა მოელოდათ, მხოლოდ ეს კი მათთვის ყოველთვის უფრო საშიშია. ჯერ აიძულეს კაპიტალისტები მოესპოთ ის საზიზღარი ხელის მოწერა, რომლითაც ისინი აიძულებდნენ მუშებს კავშირიდან გამოსვლას. ამის შემდეგ მათ წარმოამადგენლობაზედაც შეთანხმდნენ და შრომის პირობების კოლექტიურათ შემუშავებამ გაიმარჯვა. მიუხედავად ამ მოსარჩელე დაწესებულებისა, კლასიურმა არსებითმა წინააღმდეგობამ სწრაფათ იჩინა თავი და აიძულა კავშირი თავისი მოღვაწეობა ბრძოლით დაეწყო. ლონდონის ილმასრულებელმა კომიტეტმა ჩამოკრიბა ყველა კავშირებისაგან აზრი და რა დარწმუნდა, რომ ყველანი შეთანხმდნენ მის წინააღმდეგაზე, დაუყოვნებლივ წარუდგინა მექარხნეებს; წინააღმდეგის თანახმით უნდა მოსპობილიყო ნაქრობით, ნარდათ მუშაობა და დანიშნულ დროზე მუშაობის გადაცელება. კაპიტალისტებმა მუქარით უპასუხეს: როგორც კი სადმე გაფიცვა დაიწყება დაუყოვნებლივ ყველა მანქანის ქარხნის მუშებს დაიხიბოვთო. მუშებმა ისევ მორიგება მიიწოდეს და სამედიკატორა სამართალი მოითხოვეს, მაგრამ, როგორც მოსალოდნელი იყო, უარი მიიღეს. ბრძოლა დაიწყო და გავრცელდა სამი თვე. ამ ბრძოლამ საზოგადოების ყურადღება სავსებით მიიპყრო; მრავალი შემოწირულებანი მოუვიდა კავშირს, მაგრამ საბოლოოთ მაინც კაპიტალისტებმა გაიმარჯვეს. ამ დამარცხებამ მთლათ ვერ განადგურა ძლიერი კავშირი, წინააღმდეგ მან ზნეობრივი გავლენა მოახოვა, ის ყველასათვის სამავალითო ორგანიზაცია შეიქნა და მთელი ოცის წლის განმავლობაში თითქმის ყველა კავშირები მისი წესდებით და პრინციპებით ხელმძღვანელობდნენ. მანქანის მკეთებელთა შეერთებულმა კავშირმა შეიმუშავა ახალი ტიპი მიმართელობისა: მან, შემთხვევით მოხელეების ნაცვლათ, აირჩია მუღმივი მოხელეები და დაუნიშნა შესაფერი ჯამაგირები; გადააბა გაფანტული ნაწილები ერთ ცენტრში, აირჩიეს აღმასრულებელი კომიტეტი და დაარსა საერთო კასა; შემოიღო დაწვრილებით ანგარიში და ხშირი კრებები. 1861 წელს კავშირს 22 ათასი წევრი ყავდა და კასაში 73,398 გირვანქა სტერლინგი ქონდა (7 მილიონ მანეთამდე). ეს მით აიხსნება, რომ კავშირს უმთავრესათ „საურთიერთო დამხმარებელი კასის“ ხასიათი ქონდა: დაზღვევის საქმე მათი მოქმედების უმთავრეს მუხლს წარმოადგენს; ამან მიიზიდა მრავალი წევრი და მით კავშირის ქონებაც გააღიდა; მაგრამ სამაგიეროთ ამით სრულიად ეკარგებოდა მას მებრძოლი ორგანიზაციის სახე, მხოლოდ, თუ მივიღებთ შედეგლობაში, რომ პროფესიონალური ინტერესების დასაცველათაც შრომისა და კაპიტალის დაუცხრომელი წინააღმდეგობა უმეტესათ ბრძოლას იწვევს ამ ორი ეკონომიური კატეგორიების წარმომადგენელთა შორის, მაშინ ცხადი იქნება, რომ ეს ორგანიზაცია თავის ვიწრო დანიშნულებასაც კი ვერ ასრულებდა, საერთოთ პროლეტარიატის დაცვა კი მისთვის სრულიად შეუძლებელი იყო. განვარძოთ ისტორია. როგორც ვთქვით, ოცი-ოცდახუთის წლის განმავლობაში კავშირების უმეტესი ნაწილი იმავე ტაქტიკით და პრინციპებით ხელმძღვანელობდა ე. ი. უმთავრესათ დაზღვევის საქმეს აწესრგებდა, კაპიტალისტებთან მორიგებით საქმის გათავების მოხმრე იყო, განდევნილი ქონდა პროგრამიდან პოლიტიკური მოთხოვნილებანი და გადაუბიჯებელ საზღვრათ დაედვა სწავლულ და უსწავლულ მუშათა შორის. პლუტოკრატიული განკარგევა, მშვიდობიანი მოქმედება, არსებულ წესწყობილებაში ცხოვრების ზოგიერთი პირობების გაუმჯობესება და ყოველნაირი პოლიტიკური მოქმედების

უარყოფა, — ი მოკლეთ „ძველი ტრედ-იუნინონის“ (როგორც მას უწოდებენ) დამახასიათებელი ნიშნები. მე 70 წლებში კავშირებს შორის უთანხმოება იჩენს თავს. ეს უთანხმოება ჯერ ეკონომიურ კითხვას ეხებოდა: სამუშაო ქირას. ერთი ნაწილი ამტკიცებდა, რომ სამუშაო ქირა უნდა შეესაბამებოდეს საქონლის ფასს; როცა უქანასკნელი მოიმატებს პირველმაც უნდა იმატოს, როცა საქონლის ფასი იკლებს სამუშაო ქირამაც უნდა იკლოს; ამ სისტემას ეკონომიურ მეცნიერნი „მოსრიალე კლდის“ სისტემას უწოდებენ. მხოლოდ მოწინააღმდეგების აზრით სამუშაო ქირა ყოველ შემთხვევაში იმდენი უნდა იყოს, რომ მუშას ყაფნიდეს საცხოვრებლათ; საქონლის ფასის აწვე-დაწვევას კი სულაც არ უნდა შეუფარდოთ სამუშაო ქირა. მეორე, უფრო საყურადღებო, კითხვა იყო; უნდა ჩაერიოს თუ არა სახელმწიფო კანონმდებლობა ისეთ კითხვებში, რომელიც მუშათა ინტერესებს შეეხება. ერთს უნდოდა სახელმწიფოს დაეკანონებია 8 საათის სამუშაო დღე, მეორე კი ამის წინააღმდეგი იყო. მხოლოდ ყველაზე უფრო მწვავე კითხვა მათთვის იყო შემდეგი: პროფესიონალურმა კავშირებმა რაზედ უფრო უნდა იზრუნონ: შრომის პირობების გასაუმჯობესებლათ მიმართულ ბრძოლას გაუწიოს დახმარება, თუ დაზღვევის საქმე მოაწყოს უმთავრესათ? საქმე იმაშია, რომ საურთიერთო დამხმარებელ კასაში ყოველთვის ცდილობენ მიიღონ ისეთი წევრები, რომელნიც უფრო ახალგაზდები არიან, შრომა შეუძლიათ; ერთი სიტყვით, მათი დახმარება ახლო მომავალში საჭირო არ იქნება, მხოლოდ საწვევო ფულის აღება კარგა ხანში შეიძლება. ისე, როგორც დღეს, მაგალითათ კერძო დაზღვევი საზოგადოებანი შვრებიან. მუშების ინტერესების დასაცველათ ასეთი „გამორჩენის“ პოლიტიკა მეტათ მენგებელია; ამ ინტერესების დასაცველათ საჭიროა ყველა მუშები შეერთდნენ განუზრგვლათ სქესისა, ხნისა და შეძლებისა. ამიტომ შეუძლებელი გახდა ამ ორი შეხედულების ერთათ მოთავსება და „კასის“ მცველნი ცალკე ჯგუფით გამოიყვენ. ფულიანები გამოეყვენ უფულოებს, შეძლებულები — შეუძლოთ. ამან საოცრათ დაასუსტა კავშირები, მხოლოდ ამასთანავე საფუძველი ჩაუდგო უფრო ცხოველმყოფელ მიმართულებას: არისტოკრატიის პოლიტიკის ბატონობას დასასრული მოუახლოვდა და ცხოვრება ახალ ძალას ქედდა, ახალ მიმართულებას აწაბდებდა ბნელ სარდაფებში. ძველმა ტრედ-იუნინონებმა ერთხელ კიდევ მით ისახელეს თავი, რომ 1882 და 1883 წელს კონგრესებზე საყოველთაო ამომრჩეველი უფლების წინააღმდეგი გახდნენ.

ამ კავშირებიდან განდევნილი მწარმოებელი კაპიტალთან ბრძოლაში თანდათან იგნებდნენ მტკიცე ორგანიზაციის საჭიროებას; ამასთანავე გათვალწინებული ქონდათ არსებული ორგანიზაციების ღირსება — ნაკულუღევანება და ამიტომ მათი ორგანიზაცია უთუოთ განსხვავებული უნდა ყოფილიყო. ასეთი ორგანიზაციების გაჩენა — დამკვიდრებას ხელი შეუწყო რაოდენიმე გაფიცვამ. 1888 წელს ივლისში ლონდონში სპინკის ქარხანაში გაფიცვა მოახდინეს ქალებმა და თხოულობდნენ, რომ სასტიკი, უდიერი მოპყრობა შეცვლილიყო ადამიანურ, რიგიან განწყობილებით. ქალებმა გაიმარჯვეს. ამავე წელს გაზების ქარხნების მუშებმა შეადგინეს „შავი მუშების“ კავშირი და გაუფიცველათ შეამცირებინეს სამუშაო დღე: 12 საათის მაგიერ 8 საათის სამუშაო დღე შემოაღებინეს. 1889 წელს 12 აგვისტოს დაიწყო შესანიშნავი გაფიცვა „ლაკეში“ მომუშავეებისა. ეს მუშები მუშათა უღარიბეს ნაწილს წარმოადგენდნენ. მათი რიცხვი მუდამ აღმეტებოდა მოთხოვნილებას და კონკურენტია მეტათ ცუდათ მოქმედებდა მუშების მღვობარობაზე: მკირე ქირა, მევირი მუშაობა და ისიც მოკლე ხნით

უმეტესათ კი უსაქმით დაეხეტებოდენ და სიღარიბით განა-
მწარები გარყვნილების მსხვერპლი ხდებოდენ... მაგრამ ცხო-
ვრება ამითთვისაც კარგი შიკოლა გამოდგა, ერთმანერთთან
ბრძოლას, ნამდვილ მტერთან საბრძოლველათ შეერთება არ-
ჩიეს და შეებრძოლეს კიდევ. კაპიტალისტებმა დაუტეს დო-
კუმი მომუშავეებს სამუშაო ჰქონდა, მხოლოდ 120 ათასმა მუშამ
მუშაობაზე უარი განაცხადა და მოითხოვა სამუშაო ჰქონდეს
მომატება. ეს მრავალ რიცხვოვანი ჯარი სრულიად მოუშავედ-
ბელი იყო საომრათ: მათ არც სურსათი ჰქონდათ და არც სა-
კმაო თანხა, რომ ეს სურსათი შეეძინათ. მაგრამ ამ თავგან-
წირულმა ბრძოლამ, კაპიტალის შეუბრალებელმა უსამართ-
ლობამ, შრომის წარმომდგენელთა პატიოსანმა გრძობამ სა-
ერთო თანაგრძობა გამოიწვია ყველა ქვეყნის მუშებში: ინ-
გლისის მუშათა კავშირებმა ნახევარ მილიონ მანეთზე მეტი
მიახსარეს, ავსტრალიის მუშებმა ერთ მილიონი შვიდასი ათასი
მანეთი გამოუგზავნეს. მუშათა მებრძოლ რაზმს სარღლათ
რადენიზე მხნე, გონიერი და დაუღალავი მუშა ყავდა: ბე-
რნისი, ტილერი, მანი და სხვა. სწორეთ ამ შეტაკებამ დაარ-
წმინა მუშები, რომ შეერთება ერთათ ერთი უტყუარი ია-
რალი ყოფილა მშრომელთა ცხოვრების გასაუმჯობესებლათ,
რომ ეს შეერთება არ უნდა იყოს შემთხვევითი, დროებითი,
არამედ მას მუდმივი, სრული ორგანიზაციის სახე უნდა მიე-
ცეს, რომ მხოლოდ ასეთ ორგანიზაციებს ძალუქს დაიფაროს
შრომა კაპიტალის ძალმომრეობისგან და მით მოაშალოს სა-
იმედო ნიადავი საბოლოო გამარჯვებისათვის. ეს აზრი გონე-
ბიდან ცხოვრებაში გადავიდა და დაუყონებლივ შექმნეს პირ-
ველი კავშირი უსწავლელ მუშებისა. 30 ათასი კაცი მაშინვე
ჩაეწერა. გაფიცვა ექვსი კვირის შემდეგ მუშების სასარგებ-
ლოთ გათავდა, მხოლოდ ბრძოლაში გამოჩენილმა კავშირმა
დაუყონებლივ შეუდგა მებრძოლი ჯრის თადარიგს. ამწარათ
დაიბადა „ახალი ტრედუნიონიზმი“. ეს კავშირი თავის მიმარ-
თულებით სრულიად განსხვავდება ძველისაგან. დარბი მუ-
შების კავშირი, რასაკვირველია, წევრებისაგან სულ მცირე
საწევრო ფულის თხოულობს. ცხელი დარბი კასსას არ შე-
ეძლო ყველა ის მოთხოვნილებანი დაემყოფილებინა, რო-
მელსაც ძველი ტრედ-უნიონები აემყოფილებდნენ. მან სრუ-
ლიად უარყო წევრების დახმარება ავთოყოფობის, უბედუ-
რობის, მოხუცებულობის დროს; მან თვისი სამოღვაწეო ას-
პარეზი შემოიფარგლა, მხოლოდ ამ ფარგალში მოიტანა ისეთი
რამ, რომელიც უფრო სამძიმო, საჭირო და საიმედო იყო:
შრომის პირობების გაუმჯობესება; ამისათვის კაპიტალისტებ-
თან დაუცხრომელი ბრძოლა სამუშაო დროის შესამცირებლათ
და სამუშაო ჰქონდეს მოსამატებლათ—ი მიზანი, რომელიც
ახალმა კავშირებმა დაისახეს. ამ კავშირების რიცხვი დღითი
დღე იზრდება, წევრთა რიცხვი მრავლდება და მათი მოღვა-
წეობა უფრო და უფრო გონიერ და სასურველ მიმართულე-
ბას აღებულია. გერმანიის სოციალდემოკრატიულმა მოძრა-
ობამ ამ დღიდან მტკიცე ნიადავი მოითხოვა მიუკარებელ ინ-
გლისშიაც. აქ მისი გავლენა დღითი დღე იზრდება და მატუ-
ლობს. ამ გავლენის გასაცნობათ საჭიროა თვის გერმანიის
მოძრაობის ისტორია გავიხსენოთ მოკლეთ.

(შემდეგი იქნება).

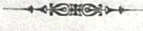
ა. წულუკიძე.

ყურნალ-გაზეთებიდან.

ბევრ შესაბამო და ახერხებულ აზრს ამოკითხავთ დღეს ჩვენ
ფურცელ-გაზეთებში. ესა და განსხვავების დრო მოგვინახოვდა,
ჩქარა გასაფხვლიდ დაგვიდგება, და ამის გამო ვინ რა წინადად-
ბას იძლევა, ვინ რა პროექტებს იგონებს მომავალი ცხოვრების
შესაწყობათ, და ვინ რას: სულ ახალ-ახალ პროგრამებს და კეტებს

გაწყვდიან, და ამით სურთ საზოგადოების უურადლება დამისხურონ,
ვითამც ჩვენც ვსაქმობთ, ჩვენც ვმაცადინობთ საზოგადოების სა-
სარგებლოთ. ამ საერთო ხორაში მხოლოდ ბ. სიტუა და კალა-
მი არღვევენ საერთო ჰარმონიას. ამ ვაჟბატონს ვერ უშველა ვერც
ახალმა სიამ, ვერც განთადის მოახლოებამ, ვერც გასაფხვლზე
ვეერილმა! ის ისევ ძველ ჰანგზე მდებარის, ისევ რადც „ერზე“,
„ეროვნებაზე“ ბოდავს. სხვამ რაც უნდა თქვას, მას კი მხოლოდ
ეს ორი სიტუა აგონდება: ერი, ეროვნება! რადც მომავალფეული
ძალა უნდა ჰქონდეს ამ სიტუებს, რომ ხსენებულ ავტორებს შეეც
არაფერი ახსოვთ. უნდა იყოს ერი, უნდა არსებობდეს ეროვნება!
თქვენ ტუფიდა დაკითხებით: რა არის ეს ეროვნება, ღვთის გუ-
ლისთვის ერთი მაინც ავგვისენითო. მას ამის ახსნა არ შეუძლია:
ერი ერი, ეროვნება ეროვნება, გიამსუხუბეს და მარცხ და გათავდა.
თუ არ გვყავთ, წაიკითხეთ ხსენებული ავტორის წერილი: „რა არ
არის გურულების განცხადებაში“, რომელიც გაც. „ნენ. ფურცლის“
2759 მს-ში იყო დასტამული. თურმე, ნუ იტყვით, გურულ გლე-
ხებს თავის მოთხოვნილებებში დაფიქვითათ ეროვნების მოხსენება,
რთაც, რა თქმა უნდა, სასტიკი დანაშაული ჩაუდგინათ ბ-ნ სიტუებს
წინაშე. მაგრამ ბ-ნი სიტუა, როგორც ტაქტიკის კაცი, ბოდავს
ხდის გურულ გლეხებს: მართალია, მათ ეს შეეძლოა მოყოლიათ, და
შესადგელია ვინმე იფიქროს, რომ „გურული ხალხი ეროვნებას
ურყოფდეს, ეროვნების წინააღმდეგე იყოსო“. მაგრამ ეს ასე არ
არის: „მართალია, — გვუბნება ბ-ნი სიტუა — ეს (ე. ო. ეროვნება)
აღდა დღევანდელ მოთხოვნილებებს, მაგრამ არავინ იფიქროს, რომ
რაც არ არის განცხადებაში, ის არ არის იითნად ხალხში. თუ დღეს
გურულმა არაფერი განცხადეს ეროვნების შესახებ, ეს მხოლოდ
გარეგანი, შემთხვევითი მიზეზის ბრალია“. ჩვენ არ ვიცით, რას
მივაწეროთ ეს სიტუებს: ავტორის შეტყობისათ, თუ გავგებრო-
ბას! ხალხი თავისი ადამიანური არსებობისათვის იბრძვის, სის-
ხლას დგრის, და ბ-ნი სიტუა გამოსულა და მოამინუსვით გაიძა-
ხის: იმთ ეროვნება არ მოეხსენებიათ! და შერე რა არის ეს
ეროვნება? ავტორის სიტუათ, ეს იგივე ხალხია. მას, თუ ეს ასეა
რადც საჭირო იყო ეროვნების ჩაწინებება გლეხების განცხადებაში?
არ იყო საჭირო და არც დაუეუნება გურულს ხალხს ეს კითხვა,
და ეს სრულებით „გარეგანი, შემთხვევითი მიზეზის ბრალია“ არ
არის, როგორც თქვენ ამბობთ, ბ-ნი სიტუა! მაგრამ კარგათ ვი-
ცით, თუ რა არის თქვენი განზრახვა და საწადელი! თქვენი გსურთ
მშრამულ ხალხს გზა-გვალი აუზნით თქვენი ეროვნულ-ბურჟუაზიულ
მამართლებით. მაგრამ თქვენ ამას ვეღარ მადლწვთ. მშრამულმა
ხალხმა, მუშებმა და გლეხებმა, კარგათ იცის, თუ რას ნიშნავს
თქვენი ერი, ეროვნება და საერთო ნიადავის ქადაგება. განა ერი
დღეს ერთეულს წარმოადგენს, ერთი ინტერესით გამჟღავლეს?
განა ერთი არ არსებობს მხაგრული და დანაგრული, მუკლაველი
და კაჟლაველი, ბურჟუა-კაპიტალისტი და პროლეტარი? აბა დაა-
სხვლეთ რომელიმე ერი, რომელიც დღეს არის, და რომელმაც
არ იყოს საზოგადოებრივი განხეთქილება, გამწვანებული კლასობ-
რივი ბრძოლა! გამოტყდით, ბატონო სიტუა, რისთვის ეპოტინებით,
ველადეგებით თქვენ და თქვენიანები მუშა ხალხს! ხომ ნიადავთ, რომ
ამის თქვენთან საერთო არა აქვს რა და ნურც ის გკონიათ, რომ ქართულ
ენის შესახებ ღათაიებით დასტუფობთ თქვენ ვინმე! განა მუშა ხალხის-
თვის საჭიროა იმის მტკიცება, რომ მისი დედაქანა მისთვის საჭიროა? გა-
ნა ეს უუღლასთვის თავისთავათ არ იტყულისხმება! მაგრამ ჩვენ ვიცით,
თუ რისთვის გაიძახით თქვენ, რომ ქართველი ხალხისთვის საჭი-
როა ქართული ენა. ისიც გვესმის, თუ რისთვის შესწნით ქება გუ-
რიის მოძრაობას! ნუ გეწინებთ კი, რომ აქცე გადააჭარბეთ, რი-
სთვისც გურული ხალხი თქვენ მადლობას არ გეტყვის. მარბით
მას სრული უფლება აქვს მოგმართოს თქვენ ასეთი კითხვით: სად
ბრძანებოდათ თქვენ აქამდის? განა ჩვენ ამბავი მარტო დღეს მო-
ადწია თქვენამდის? არა და არა. თქვენ წინათც გქმოდათ ჩვენი
მოძრაობის შესახებ, მაგრამ თქვენ მაშინ სულ სხვა თვლით გვი-

უკრებდით. და მერე, რაღაც მხოლოდ ჩვენმა მოძრაობამ ცაკახრათ ასე და დაგაწერათ შემდეგი სიტყვები: „სწორეთ ახლა იწყებს კრი შეგნებულ არსებობას!“ ! თუ ერთხელ თქვენ გგონიათ, რომ ამ მოძრაობის ბინეგები სპართველთში მხოლოდ ჩვენს ვართ? ძლიერ შემდგარი ბრძანდებით. ვწუხვართ, რომ ასე ნაკლებათ იტანათ იმ სჯანს, რომელსეღად ასე თამაშთ წერთ— ი რას გეტყვიან თქვენ, ბნო სიტყვავ, გურული გლეხები!

კლასობრივი წინააღმდეგობა ჩვენში და უცხოეთში.

კარგა ხანია მას შემდეგ, რაც რუსეთში და მასთან ერთად ჩვენში კაპიტალისტურმა წარმოებამ ფეხი მოაკიდა, მარა მამინ როცა დასავლეთ ვერძობის ზოგერთ ქვეყნებში სოციალური ორგანიზმით თითქმის მომწიფდა, ეკონომიურათგ და პოლიტიკურათგ, წარმოების უმადლეს საფეხურზე ასახვდელათ, რუსეთში ის იმდენათ ნორნია, რომ ჭერ კიდევ ვერ გამოიმძვინვარა გავლილი ეკონომიური ენობის მიერ დროგაურული პოლიტიკურ ტრეფიდან. ეს შეუსაბამობა სოციალურების ეკონომიურ სიძლიერეს და მის პოლიტიკურ და იურიდიულ ზედმეტს შორის განსაკუთრებულ დანს აჩენს რუსეთის სოციალურებს და ბაღებს იმ განსხვავებას უცხოეთის და რუსეთის შორის, რომელიც თვალსაჩინოა ევროპათგ, ვინც კი შეადარებს ამ ორ სოციალურ ორგანიზმს, მაგ. კლასობრივ ერთიერთობის მხრივ. უკრძანაში, საფრანკეთში, ბელგიაში, ამერიკის შერეობებულ შტატებში და სხვა დაწინაურებულ ქვეყნებში კლასობრივი წინააღმდეგობა იმდენათ აშკარა და თვალსაჩინოა შეიქნა, კლასობრივი ქიში იმდენათ გაძლიერდა, რომ საერთო ნადავის პოვის, დროებით კაშპირის შეკარგ შეუძლებელი ხდება სხვა და სხვა კლასებს და მათი ინტერესების გამომსატრეველ პარტიებ შორის. მაგ. ცნობადი კავშირი საფრანკეთის „რესპუბლიკის დასაცავად“ შემნილი, რომელიც შედგა უიდიურსი რადიკალიზების და პროგრესისტებისგან, კლასობრივი ღაღადის მსკლემობამ თავის თავთ დაარღვა, მეთაურთა სურვილის მიუხედავათ. გერმანიის რესისტებში მუშათა პარტი დაჩნა უკავშირო ობიიციანთ ბურჟუაზიული რექტივის წინააღმდეგ. ამერიკაში ყოველივე პარტი და ქიში რადიკლებს და დემოკრატებს შორის ისე უცნა დაჩედა, ერთ დროს ძლიერი პროგრამული განსხვავება მათ შორის ისე დაწერდიმანდა, რომ ახლა თითქმის პტერა და მოკვარე ერთი მეთარეს უღარ ცნობს. ამასთან ერთათ საშიხელი სისწრაფით იზრდება *) „შრომის პარტია“, რომელიც ბურჟუაზიულ პარტიის ორივე ფრაქციამ ერთნაირ შეუიკებულ პტერს მიუღობს. თათ ინგლისში ამ სოციალური მიშეიგობანობის ელდორადობა, არსდება ახალი პარტია, „მესამე პარტია“, რომელიც ალბათ ინგლისის ეკონომიურა განვითარება ვერძობის მუშათა პარტიებს შეუკავშირებს პროგრამის და ტექტივის მხრით. თითქმის ყველგან, სადაც კი კაპიტალიზმა ფეხი მოამატრა, სოციალურება იფიფება ორ ძლიერ ბანაკათ და თითველ ბანაკში ცხდათ არჩევან, თუ როგორ ეწყობან საომარ რაზმებათ, თუ როგორ უმზადებან და ფაციფუტობენ მოწინააღმდეგე პარტიებ.

კაპიტალისტური სოციალურების განთადს ბურჟუაზია და პროლეტარიატი პოლიტიკურათ ხელი ხელ ჩავიდებულნი შეხვდენ. „ამ დროს პროლეტარიატი წარმოადგენდა შეუკავშირებულ, მთელ ქვეყნაში გაბნეულს ღ კონკურენციის წყალობით განცალკევებულ მასსა. თუმცა ხან ღ ხან მუშები შეერთებულნი ძლიერათ მოქმედებდენ, მარა ეს მოქმედება იყო არა მათი, არამედ ბურჟუაზიის კავშირის შედეგი, რომელიც იძლეოდა იყო თავისი პოლიტიკური მიზნების მისაღწევათ ფერხულში კავება შეერთებულნი პროლეტარიატიც და რომელსაც ადღობენ შესწავლა სურვილის ახასრულებათ. ამ ენობის განმამჯღობაში პროლეტარიატი ჭერ კიდევ არ ებრძვის

თავის ბრდაბორ პტერებს, არამედ ებრძვის თავის პტერს პტერებს, ე. ი. ასსალეტურ მონარქიას, მიწის შესაკუთრებას, წყარელ ბურჟუაზიას და სს“. (მარქსი). როგორც ვხვდეთ ცნობადი ატორის სიტყვებიდან ბურჟუაზია სარკებლობდა გამოცდელი, გულბურჯილი პროლეტარიატი, რათა შეესრულებათ თავისი ისტორიული მისია, ე. ი. განთავისუფლება ახალი სოციალურება ფეოდალური წესწობილების ნაშთისგან და ამ გვართ შეესაბამება სოციალური ერთიერთობა ახალი წარმოების მოთხივნილებებთან. დასავლეთ ევროპაში მან მისცა ბირეული პოლიტიკური ტავგობილი პროლეტარიატს, მან გაწერათ ის და გამოიყენა ბრძოლის ველზე, მან შეაგნებინა იმს ერთობის სიძლიერე, დისციპლინის და ცოდნის საჭირება. მარა როცა უმადურმა მისწავლი დაინხნულ წრეს გადაცლია, როცა პროლეტარიატმა ფეოდალიზმი სკენ მიმართული იარაღი აღმცერათ და ორზრთყანათ დაიკავა, მაშინ ბურჟუაზიამ საჭირათ ცნო თავისივე ძველი პტერისკენ ქეჩნის ბირი და იმედ მიხილი მომავლეისთვის ახალი სული ჩაებრა.

1848 წლიდან კლასობრივ ბრძოლაში ახალი ისტორიული ხნა დტება: იწყება აშკარა, უვლასათვის თვალსაჩინო ბრძოლის ეპოქა. მიწარე ისტორიული გამოცდებით აღჭურვილი, ცალკე კლასათ გამოყოფილი პროლეტარიატი გამადის მქილდროთ შეკავშირებული და პტერები ნაბიჯით მიიწევს თავისი ისტორიული მიზნის მისაღწევათ; და ყოველგან, ყოველ ფეხის გადადგამზე ის თვალწინ ხვადს თავის აუცილებელ პტერს, ბურჟუაზიას, პტერს, რომელიც აღჭურვილია ყოველგვარი იარაღით პარლამენტში და პარლამენტის არჩევნებზე სოციალურებრე დაწესებულებებში და პტერს, ცათვინების *) და დემონსტრაციების დროს, ყოველგან და ყოველთვის ის ებრძვის არა ერთ და ორ კაპიტალისტს, არამედ ბურჟუაზიულ კლასს, პტერს შეერთებულ ორგანიზაციებს, რომელიც სხვა და სხვა ადგილას ბრძოლის ერთ და იმავე იარაღს ხმარობს. ყოველდღიურ ბრძოლაში პროლეტარიატი გრძობს თავის პტერს სახალგავეს, თავისი სუთი გრძობის შემწეობით არკვეს მის პოლიტიკურ ფაზიონობას, სწავლობს მისი ბუნების თავისებებს და საბოლოო შეტაკებისთვის ემზადება.

სულ სხვა ბრძობა რუსეთში. ფეოდალიზმის ნაშთების წინააღმდეგ აქ ბრძოლა მამინ დაიწყო, როცა დასავლეთ ვერძობაში პროლეტარიატს და ბურჟუას შორის ატეხილი ბრძოლა უმადლეს წყრტილამდე გამოწყავებულიყო. ფეოდალიზმის ჭატკვებს პროლეტარიატი ებრძვის არა როგორც ბურჟუაზიის უერ მოჭრელი ხელქვეითი, არამედ როგორც დამოუკიდებელი, შეკავშირული, თავისი უცნობი მომის გამოცდლებით აღჭურვილი ერთეული. რუსეთის ბურჟუაზია ვერავის წაუბიბებს საბრძოლველათ, ის თვითონ საჭირებს წაბიბებას და გამოსწევასში. მუშათა პარტიების ზრდამ, თვითონ მუშათა კლასის სოციალურ-პოლიტიკური მინშეგლობის პტერსამ ვგრობაში და ამერიკაში წანთავა ვერძობის ბურჟუაზიის სოციალდროთ რუსეთის ბურჟუაზიას მათ შორის ბრძოლის ხალისი, თავისუფლებისადმი ღტობილველება და მათი მამამხის ყოფილი თავკამობა. სწორეთ მამინ, როცა რუსეთის ბურჟუაზია განმანთავისუფლებელ ბრძოლაში უნდა გამოსულიყო, მან ზურგის უკან დაინახა თავისი პტერის ერთი ნაწილი, შეერთებულა, საბრძოლველ რაზმებათ დაწყობილი და კლასობრივი თვით ცნობიერებით გამოწვეული. რას უჭადის ახალი რუსეთი იმას? ამ პტერის გაძლიერებას, ბურჟუაზიული სოციალურების სასიკვდილო ეპის მათხლებებას. თავისი მდგომარეობის შეგნებამ ჩავლა თავისუფლების იდეალი ბურჟუაზიაში. ფართები შეუვეცა მის პოლიტიკურ აღმოფრანს და ორტოფ მდგომარეობაში ჩაყენა: ერთი მხრით მას წყურათ თავისუფლება, მეორე მხრე მას ქინია ამ თავისუფლების; მას ქინია ბრძოლის, სო-

*) 1902 წ. არჩევნებზე მუშათა პარტიამ მიიღო მხოლოდ 90,000 ხმა, უანანსკელ არჩევნებზე კი ბრაიტს (სოც. კანდიდატს) უკვე 600,000 ხმა მიუღია.

*) მავალიათთ გავიხსნილთ გავიცვავ კრიზიაში, როცა შეერთდა ერთი მხრით მთელი ქვეყნის შეგნებული პროლეტარიატი, ხლო მეორე მხრით კიპიტალისტთა კლასი, როგორც მატერიალურათ ისე ხნობრივათ.

ციალური ორგანიზმის შენქრვის, სისხლის ღვრის მან ვერ შექ-
მნა აქამდის მტკიცე პარტიული ორგანიზაცია.

ამ გვარ მდგომარეობიდან ბურჟუაზია თანდათან გამოეყო მთა-
წინავე პროლეტარატს. „რამდენადაც უფრო მწვავედ ბრძოლა ფე-
ოდალურ წესებს და ხალხს შორის მით უფრო უმწკეთ და სპაშარ
მდგომარეობაში გრძობის თავის თავს ბურჟუაზია, მით უფრო დაყენებოთ
ითხოვს მისი ინტერესები ზოლიტიკურ კანტისებს, რათა ბოლო
მოდოს რეჟიმისგან, მით უფრო იზრდება მათი სიმუდელი
ძველ წესების მტკიცეობისგან, რომელიც თავისი ბრმა თავგასულ-
ობით ბურჟუაზიას სპაშის მდგომარეობაში ატყუებს“ (კარენი). მოქ-
ლაქობის ბრძოლაში, რომელიც ბურჟუაზიისთვის ასე მოულოდ-
ნელია დაიწყო, თავადვე გახლავთ მის და სხვაკადებიც ძალიან
ურთიერთობა ნათლად დაახს. ერთი მხრით კარგათ გაწურთხელი
დაუნდობელი რეპრესიების ორგანიზაცია, რომელიც აფერხებს და
ჩაგრავს უფლებებს წინსვლას, მეორე მხრით მოწინავე პროლეტა-
რატის, რომლის ზოლიტიკური მნიშვნელობა იზრდება საათობით,
რომლის ორგანიზაციები უფრო მეტად იზრდებიან უფრო მტკიცე და მეტად
რეკომენდის, რომლის გავლენა ხალხზე წარმოუდგენელი სისწრაფით
მეტადობის, ბურჟუაზია კარგავს სულიერ სიმშვიდეს: მისი ძვირფასი
საკუთრება, მისი სიმდიდრე, მისი მართავენად კი სპაშის მდგომარეო-
ბაში ვარდება. ის იძულებულია ხთავა მთაიხოვოს რეჟიმში, რათა
შენერდეს რეჟიმისგან. „სოციალური მშვიდობიანობა!“ — აი მისი
იდეალი. „მორიგება, დათმობა, ზოლიტიკური რეფორმები!“ — აი ის
ცხა, რომელიც იმ ნეტარ სამეფოში მიდის, სადაც ბურჟუაზიის შექ-
მენა შეუშლიათ, კულდადობით თავისი მსწავლეობით საქმეები
განაგრძოს. რაც უფრო ატყუანენ ამ სანტრულ რეფორმებს, მით
უფრო ძლიერდება აჯანყების აღი, მით უფრო საფრთხელ მდგომ-
არეობაში ვარდება ბურჟუაზიის ქონება, რადგან უფლებზე უწინ იმას
ამოიერის ჯარის მთმინებელნი გამოსული ხალხი და მთელი ქვე-
ყნის ჯარიც არ იტყუებს მის დასაცავთ“. (კარენი) ამ გვარათ იზრ-
დება ლიბერალური მოძრაობა; ბურჟუაზიის მხარეში იდგებიან დროთა
ვისათვის მიერ ჩახშობილი თავისუფლების სიყვარული, მატკობის
მისი მოქალაქობითი გაბეჭდვით და ზოლიტიკური მორსმხედრობ-
ბა; ის ხმა მძლავრ ითხოვს „დამფუძნებლებების“ მოწვევას.

აღმოსავლეთ ევროპაში პროლეტარატის წილით ხდება იმ ზო-
ლიტიკური როლის შესრულება, რომელიც დასავლეთ ევროპაში ბურ-
ჟუაზიამ შესრულა. დემოკრატიული წესწობილება არ შეადგენს მის
საბოლოო მიზანს, მარა ის მისი მასხრდებელი ჭიკაია, ურთი-
დობით პროლეტარატის ზრდა განხილავს და წინსვლა უფლებად
შეუძლებელია. ამ გვარათ რუსეთის მოწინავე პროლეტარატის ისტო-
რიამ წინ დაუდგინა ძნელი ბრძოლა. — თავის კლექტივისტურ ბუნე-
ბას მან უნდა შეუსაბამოს მისგან ნაკისრები რადიკალური ბურჟუა-
ზიის რელი. უფლებების საერთო მტკიცეობის ბრძოლაში, როცა „თა-
ვისუფლების მოყვარული ბურჟუაზია მის გვერდით უდგას, მოწინავე
პროლეტარატის არ უნდა დაიფიქროს, რომ დღეგანდელ თანამებრ-
ძობით ხედავს უფრო გრძელ და ძნელ რის დაიწყებს. საერთო
კატაგორიაში მან არ უნდა დაიფიქროს, რომ ფრთხილი და ზომიერი
დებარება გაიტყუებს ბრძოლის ველიდან, როცა ხალხი მტკიცე სა-
სიგდელით დასჭრის და დღეებულ საზღვარს გასცდის. ეს ძნე-
ლი ბრძოლა უფრო რთულია იმ კარგობების წყალობით, რომ
ბურჟუაზია გამოდის ამ ბრძოლაში არა როგორც მჭიდროთ შეკა-
შირებული ერთეული, არანუდ დაქსაქსული, მტკიცე ორგანიზაციების
მთავრებული. უფლებადიურ ზოლიტიკურ და ეკონომიურ ბრძოლაში
რუსეთის პროლეტარატი ვერ ხედავს შერთბულ მტკიცეს; მაგ.,
კათოლიციზმს და არეულობების დროს ის უფრო ზოლიციანს ებრძვის,
ვიდრე თავის ეკონომიურ ექსპლუატატორს; ბურჟუაზია, როგორც
კლასი, ზურგის უკან ეფარება თავის მთავრებს. ზოლიტიკური წეს-
წობილება მძიმე ბაღში ახვევს კლასობრივ წინააღმდეგობას და შიკ
მძლავრ მის, რასაც უმრავლესობა ცხადთ კარჩევს მრავალმეტის და
ბეჭდობრივ იგიუმარტობების სხვადასხვა, თავისუფალ ბრძოლაში.

კათოლიციზმის დროს, როცა ორი კლასი, მართლაც ერთი შეორეს
უზირდაბრდება. რუსეთში ბიურკრატიის და წოდებრივ უზირატე-
სობათა წყალობით გადაფუქსებულია დრო კლასობრივ წინააღმ-
დეგობა და ეს მდგომარეობა ბაღებს და სახრდებს ტიპოდ ილიუ-
ციებს „საერთო ნიადავის“ და „კლასთა ერთობის“ შესახებ. ამ
გვარ ძნელ ჰირობებში უხთავა მოქმედება მოწინავე პროლეტა-
რატის: ერთი მხრით მან უნდა მოიხოვოს ბრძოლით დემოკ-
რატიული წესწობილება, ხოლო მეორე მხრით უნდა გაიფანოს კარ-
გველი სახელები თავის კლასს და რადიკალურ ბურჟუაზიის
შორის, რათა კლექტივისტურ-დემოკრატიული მოძრაობა არ ჩან-
თქას საზოგადო ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულ მოძრაობაში. თუ რო-
გორ შეასრულებს თავის როლს პროლეტარატი, ამას ხლო მომავლი
დაგვანახებს.

1904 წ. 7 ივნისის კანონის გამო

(„პრავდა“)

1904 წ., 7 ივნისის გამოცხადეს უმადლით დამტკიცებული
ახრი სახელმწიფო საბჭოს, რომელიც ზოლიტიკურ დამნაშავეთა
საქმეების წარმოების შეჩება. 7 ივნისის კანონს „რამდენიმე
ცვლილება შეატყვის სახელმწიფოს წინააღმდეგ დამნაშავეთა საქმეების
წარმოებაში და უქვემდებარებს ამ საქმეებს სისხლის საპრობის სახ-
ლი დებულების წესებს“. გახეთი „პრავდა“ მე 5 № 10 ბ. რა-
ზუმოვსკი მიგვითითებს ახალი კანონის მიერ შემოტანილ ცვლი-
ლებებზე და არგუმენტს, თუ რამდენათ გაამართლავს თავისი დამაშუ-
ლებს ამ კანონმა, და რაში მდგომარეობს ის კანონსავეთ თუ ცვლი-
ლება, რომელიც მან მოახდინა.

7 ივნისის კანონის გამოქვეყნების დროს ზოლიტიკურ დამნაშა-
ვეთა საქმეები, ჩვენების ჩამორთმევის შემდეგ, გადაცემილად იუ-
სტიციის მინისტრს, რომელიც შინაგან საქმეთა მინისტრთან შე-
თანხმებით განკარგულებას ახდენდა რომ წინასწარ გამოძიება მოე-
დინათ; თუ არა და ითხოვდა უმადლეს ბრძანებას ან შესახებ საქმის
წარმოების მისხობის, ან კიდევ აღმასმარტატიული წესით განხილ-
ვისა. მაგრამ აღმასმარტატიულმა წესმა განსაკუთრებული უფრადლება
მოიტყდა და თითქმის გააყვას სხვა წესები. ზოლიტიკური საქმეების
რიცხვი კი დღით დღე მატკობდა.

სწორეთ ამ მოვლენის და მიხედვით გამოიცა 7 ივნისის კა-
ნონი, რომელიც ზოლიტიკური საქმეების წარმოება დაუქვემდებარ-
ებდალეს სასამართლო დაწესებულებას. კანონმდებელმა მოწესრიგა
აგრეთვე საქმის კარჩევის წინ სჭირდა მომზადება. აი რაში გამო-
ისატება ეს მოწესრიგება: იმ დროს, როცა, ვერც ერთი ჩვეულებ-
რივი სისხლის საპრობის საქმე ვერ გადაიცემას სასამართლოში
წინასწარ გამოძიების მოუხდენლათ, მხატვის პროკურატორს შეუძლია
გამოძიებლათ გადაცეს სასამართლოში ზოლიტიკური საქმე, თუ
კი ჩვენების ჩამორთმევა საკმაო საბუთებს მიეცის მას ამისთვის,
როგორც ნათლათ ჩანს ამ მხრით ახალი კანონი ძირითადთ ეწინა-
აღმდეგება სისხლის საპრობის კანონს და წინასწარ გამოძიების უარ-
ყოფით ზოლიტიკურ დამნაშავეს უსხობს ერთთ ერთ საშვადებს,
რომლის შემთხვევა ცოლათ თუ ბუერთ შესაძლებელია ტყმარო-
ტება გამოირკვეს.

წინასწარ გამოძიების ჩვენების ჩამორთმევათ შეცვლამ ბოლო
უნდა მოუღოს იმ აზრს, რომ ვითომდაც ახალი კანონის წყალობ-
ით ზოლიტიკურ საქმეთა წარმოების ნაკლებობა უზრუნველ-
ბოდა.

რა არის ეს ჩვენების ჩამორთმევა ახალი კანონის მიხედვით
და ვის აკისრებს იგი?

ეს ჩვენების ჩამორთმევა საზოგადოთითქას სრულიად გაეს
წინასწარ გამოძიებას, მაგრამ მათ შორის არის რამდენიმე არსებითი-
კანსხვევა, რომელიც სულ სხვა ნაირ სახეს აძლევს ჩვენების ჩა-
მორთმევას. ჩვენების ჩამორთმევის გამოქმნა ფორტიდან უფრად
გვარი კორესპონდენციები ბრადებულების სახელზე მოსული სასა-

ა. შ. ქ.

მართლო დაწესებულებების ნება დაურთველათ. მას შეუძლია სატუსაღაშო იუოლიოს ბრალდებულო, რამდენ ხანსაც საჭიროთ ცნობს, მიუხედავთ იმისა, თუ რა სახისაა ბრალდებულის დანაშაული და რა კინდ ზატრას სასჯელი მოულოდლეს უკანასკნელს თავისი დანაშაულებისათვის.

როცა ოლქის სასამართლოს გამომძიებელი გამოძიებას ათავსებს, ვადლებულია შეეკითხოს ბრალდებულს, სურს თუ არა მას კიდევ წარმოადგინოს რაიმე თავისი გასამართლებლათ. თუმცა, როგორც გავს, ასეთი უფლება ზოლიტიკურ დანაშაულებსაც აქვს, მარა კითხვას ჩვენების ჩამორთმევა რადი აძლევს; ასე რომ ახალი კანონით თითონ ბრალდებულმა უნდა იცოდეს, რომ მას ნება აქვს თავისი გასამართლებლათ საბუთება წარუდგინოს ჩვენების ჩამორთმევს, თითქო ეს ახალი საბუთება მართო ბრალდებულისთვის იუოს საჭირო და არა ჭკმშირტების აღმოჩენისთვის. ასეთი წესი, რასაკერაფრედია აფერხებს საქმის უაგულ მსრიათ განხილვას.

(შემდეგი იქნება).

სამოგადომრიგ-ისტორიული წერილები.

(იხ. მთხ. № 7).

V.

მონარქიული და პარლამენტალური თვითმპყრობელობა.

კაპიტალისტური წარმოების წეს-წყობილების განვითარება იწყება მეთექვსმეტე საუკუნიდან. ამ დროიდან საერთოთ ვრცელდება საქონლის წარმოება ე. ი. დამზადება გასასყიდათ და თანდათან ქრება წარაოება თვით მწარმოებლების და მათი ბატონების (ვისაც კი ყავდა ბატონი) მოსახმარებლათ. ქრება აგრეთვე სოფლის და ქალაქის თემების დამოუკიდებლობა და განკრძობება, რაც შეადგენდა საშუალო საუკუნოების დამახასიათებელ თვისებას. წარმოების ხხვალსხვა დარგი დამოკიდებულთ შეიქნა შინაური ბაზარზე და მით მსოფლიო ბაზარზეც. მაგრამ შინაური ბაზარი ხომ მთელი სახელმწიფოს ტერიტორიაა. სახელმწიფო შინაც მსარჩობება, მრეწველ-ვაჭრობის ინტერესებს, იცავს მათ უცხო ქვეყნულ მრეწველ-ვაჭრობის კონკურენციისაგან და ამავე დროს ცდილობს საქონლის გასაღებას, რაც შეიძლება უკეთესი პირობები შექმნას უცხოეთის ბაზარზე. რაც უფრო დიდია სახელმწიფო, რაც უფრო ძლიერია მთავრობა, მით უფრო მეტი იმედი უნდა ქონდეს ვაჭარ-მრეწველებს, რომ ის შეძლებს მათი ინტერესების დაცვას.

აი ამ დროიდან ედება სახელმწიფოს მტკიცე ეკონომიური საფუძველი. საშუალო საუკუნოებში ჩვენ ვხედავთ, რომ სახელმწიფოს სიერცე მუდამ ცვლილებაშია; ამის მიზეზი ხან ომიანობაა, ხან მეყვედროება, ქორწინება, ყიღვა, ვაცვლა და ხან დაწინდრებაც. რადგანაც ყოველი თემი ან ყოველი მხარე მაინც თავის მოთხოვნილებას თვითვე იკმაყოფილებდა, ამიტომ არაფერ მიუცილებლობას არ შეადგენდა, რომ ხელმწიფეს თავისი სამფლობელო ერთ ფარგალში ქონოდა. გაბსბურგებს, მიაღლიათ, მე XIV საუკუნეში სამფლობელო ქონდათ არა მარტო გერმანია-ავსტრიის მხარეში, არამედ შვეიცარიის, შკაბის და ელზასშიაც.

თანამედროვე სახელმწიფოები კი წარმოადგენენ ეკონომიურათ დაკავშირებულ მხარეებს, ეს კავშირი მით უფრო მკიდროთ ხთება, რაც უფრო დიდხანს არსებობს, რომელიმე სახელმწიფო, რაც უფრო მეტათ ვითარდება მის ეკონომიურ ცხოვრებაში კაპიტალიზმი და რაც უფრო მეტათ აკმაყოფილებს წარმოება შინაური ბაზრის პირობების მოთხოვნილებებს.

ამასთან ერთათ სახელმწიფოს გაფართოებებში დინტერესებული ხთება არა მარტო სამფეო გვარეულობა, რომელიც მხედართა კასტიდან არის გამოსული, არამედ მწარმოებელი კლასებიც. ამ გვარათ დინასტიური სახელმწიფო ეროვნულ სახელმწიფოთ ხდება.

საშუალო საუკუნის გასულს, სოფლის და ქალაქის მკვიდრისთვის, დაახლოვებით, იმდენათვე უმნიშვნელო იყო ის გარემოება—ეკუთვნოდა თუ არა მას, ხელმწიფეს, კიდევ სხვა თემები, როგორც ეხლა უმნიშვნელოა რომელიმე მებატონის მუშისათვის, აქვს თუ არა ამ მებატონეს კიდევ სხვა მამულები. თანამედროვე სახელმწიფოს მკვიდრათვის კი სახელმწიფო ტერიტორიის შემკირება ეკონომიური ცხოვრების შევიწროების მომასწავებელია, ხოლო სახელმწიფოს გაფართოება შინაური ბაზრის გაფართოებაა და მსოფლიო ბაზრის პირობების მათთვის გაუმჯობესება.

რამდენათ უფრო მკიდროთ უკავშირდება სახელმწიფოს ნაწილები და ღონიერდება ახალი სახელმწიფო, იმდენათ უფრო გვარგება მნიშვნელობა ძველ სოციალურ და პოლიტიკურ ორგანიზაციებს. ამ ორგანიზაციების ფუნქცია ზედიზედ გადადის სახელმწიფოს ხელში და თვით ისინი კი მხოლოთ დრო-გადასულ და განვითარებისათვის ხელის-შემშლელ დაბრკოლებას წარმოადგენენ, და აუცილებელი ხდება მათი მოსპობა. საზოგადოება მის შემადგენელ ნაწილებათ იყოფა (იროღევა) და აღამიანთა ურთიერთ შორის დამოკიდებულება გამოლის კორპორაციების დამოკიდებულებათა საზღვრებიდან და ერთი მეორეს აღარ უღრის.

ამ არსებული ორგანიზაციების დარღვევის დროს თვით სახელმწიფოში საზოგადოების და სახელმწიფოს ცენტრალიზაცია სწარმოებს. ვაჭრობას იმ თავითვე ქონდა ცენტრალიზაციისაკენ მისწრაფება. ვაჭრობა იწყვეს საქონლის და მყიდველ-გამყიდველთა თავის მოყრას ისეთ ადგილებზე, რომლებიც ან გეოგრაფიულათ უფრო მოხერხებულია, ან პოლიტიკური პირობები უწყობს ხელს. კაპიტალისტური წარმოების წესი ქმნის საქონელს, რომელიც დამოკიდებული ხდება ვაჭრობაზე, ვაჭრობის ცენტრალიზაცია კი მთელი ეკონომიური ცხოვრების ცენტრალიზაციას იწყვეს. მთელი მხარე, ცოტათ თუ ბევრათ, პირდაპირ, თუ არა-პირდაპირ, ეკონომიურათ დამოკიდებული ხდება უმთავრეს ქალაქზე, ისე, როგორც კაპიტალისტების კლასზე. უმთავრესი ქალაქი ვაჭრობის ცენტრათ ხდება, აქ იყრის თავს ზედმეტი ღირებულებაიც, ქვეყნის სიმდიდრეც, სიმდიდრეს კი მიყვება ქვეყნის ხელოვნება და მეცნიერება.

ეკონომიური ცენტრალიზაცია პოლიტიკური ცენტრალიზაცია; სავაჭრო ცენტრი სამართველო ცენტრათ ხდება. ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ ახალ კლასებს, რომელნიც ვაჭრობის და წარმოების ცხოვრობენ, მეტათ მკირვებათ ისეთი ძლიერი სახელმწიფოს მთავრობა, რომელიც შეიძლებს მათი ინტერესების დაცვას, როგორც შინ, ისე უცხოეთშიაც.

ყოველ ტომს ძველათ თავის ბელათ ყავდა, შემდეგ მეფეები გაჩნდნენ, მარა ეს მეფეები საშუალო საუკუნოებშიაც მხოლოთ ძველებურ ბელადებათ დარჩნენ. ის იყო, როგორც მხედრობის უფროსი, სამხედრო კასტის ბელადი, როგორც უმაღლესი მოსამართლე—სასულიერო წოდების ბელადი. მეფის ღირსების მიღება მემკვიდრეობათაც რომ ყოფილიყო, რაც, რასაკვირველია, ყველგან არ იყო, ის მაინც თავის თვითება და დამოუკიდებელ ვასალებზე და ასეთსავე თვითება და დამოუკიდებელ სამღვდლოებაზე იყო დამოკიდებული. ქალაქების გაძლიერებამ ვერ გააუმჯობესა მეთის მღვდმარცობა, რადგანაც ამ გარემოებამ ის ორის მავიერათ სამ კლასზე გახადა დამოკიდებული.

მსოფლიო ვაჭრობას და კაპიტალისტური წარმოების განვითარებამ საქმის ვითარება მეფის სასარგებლოთ შეცვალა. ამ განვითარებამ შექმნა არაფრის მქონე არმია, და რადგან მრეწველობა ჯერ კიდევ საკმაოთ არ იყო განვითარებული, ამ არმიის მხოლოთ ერთ ნაწილს შეეძლო დაქირავებულ მუშებათ გამზადარჩევნ. უმეტესი ნაწილი კი პროლეტარებათ იქცეა და როგორც ძველი რომის პროლეტარები, დესპოტიზმის ბურჯათ შეიქნენ, იმ განსხვავებით მხოლოთ, რომ პოლიტიკური ხმის უფლებით ვაჭრობის მავიერათ ეხლა ისინი მეფეებს ყიდდნენ თავის საკუთარ ძალას. ხელმწიფის სასამართლოთ დაქირავებულ ჯარის რიცხვი სწრაფათ მატულობდა.

ამავდ დროს ქრებოდა ის რაინდთა მხედრობა, რომელიც თითქმის სრულიად დამოუკიდებელი იყო მეფეზე. შემოსავლის ფეოდალური წყაროები ისპობოდა, ანუ უკეთ რომ ვთქვათ, კარგავდა თავის მნიშვნელობას. ახლა საზოგადოებაში გავლენის მოპოება დამოუკიდებელი იყო ფულზე და არა გადასახადზე და ხარკზე, რომელიც შემოქონდათ სასოფლო სამეურნეო ქირანახულათ. რაც უნდა ატყავო გლეხი, ფულს მას ბევრს ვერ უპოვი. მიწის მფლობელი აზნაურობა და სასულიერო წოდება იძლეოდა უქონელს ფულის საშოვნელათ თავიანთი ფუნქციები საქონლათ ექციათ. კათოლიკეთა სასულიერო წოდება თავიანთი ვალდებულებით, წმიდანებით და ცოდვების შენდობის უფლებებით ვაჭრობდა. აზნაურობა კი სახმედრო სასახურისათვის მიყიდა თავის თავს ყველას, ვინც შესაფერო ქირას აღუთქვამდა. ამგვარათ, ეკონომიურათ დამოუკიდებელი ვასალები მეფის ნაქირავებ ავიტრებათ გახდნენ.

მარა წმინდა საგნებით ვაჭრობა სასულიერო წოდების ნხრცი იმ სისამაველმდის მივიდა, რომ მის წინააღმდეგ ხმა აამაღლა ხალხმა. ვერც სასულიერო წოდებამ, ისე, როგორც ვერც აზნაურობამ ვერ შეძლო თავის დამოუკიდებლობის დაცვა. ამ დროიდან მთელი მისი ქონება, რაც კი შეერჩინა ან შემდეგ მიიღო, როგორც კათოლიკის, ისე პროტესტანტის სარწმუნოების მაღიარებელ ქვეყნებში, უკვე მეფის წყალობით ქონდათ, სამაგიეროთ იმათაც სამსახური უნდა გაეწიათ მეფისათვის.

წარმოების ახალმა წესმა, ახალმა სახელმწიფომ, შეიტანეს სასამართლოში და საზოგადოების მართვა გამეგობაში ისეთი მოთხოვნები, რომლის აღსრულება ვერ შესძლებს ძველმა ორგანიზაციებმა, სადაც თვალსაჩინო როლს აზნაურობა და სასულიერო წოდება თამაშობდა. სასამართლოში გაბატონდნენ მსწავლულნი კანონის მკოდნები (მთელ ევროპაში, ინგლისის გარდა, რომელი იურიტები) რომელთაც ნიშნავდა მეფე და ჯამაირსაც ის აძლევდა, რის გამოც სრულიად დამოკიდებელი იყო მეფეზე; მეფის ბიუროკრატის ხელში გადავიდა აგრეთვე ფინანსები.

საშუალო საუკუნოებში მიწათ მფლობელნი და თავისუფალი ქალაქები ნაკისრ გადასახადს თვით აძლევდნენ მეფეს. თუ როგორ ახდენებდნენ ამ გადასახადს მიწის მფლობელი გლეხებს და ქალაქი თავიანთ მოქალაქეთ და სხვა მკვიდრთ, ამის განხილვაში მეფის მთავრობა სრულიადაც არ შედიოდა. ეზლა კი გადასახადის დადების უფლება წარმოუვით მიწათმფლობელთ და ქალაქის მოხელეებს და გადაეცა გადასახადთა შემსყიდველებს, ან საგანგებო მოხელეთ.

აზნაურობას და სასულიერო წოდებას სრულიად დაეკარგა მნიშვნელობა სახელმწიფოს მართვა-გამეგობის, სამართლის და სამხედრო საქმეებში. ეს უფლებები სიმდიდრეს და პრივილეგიებს მიყვანავდა ლეზულობენ მოწყალეობათ და არა იმიტომ, რომ მათ ქონდათ რაიმე საზოგადოებრივი ფუნქცია. ამიტომაც მათი მიზანია ეზლა ხელი შეუწყონ მეფის უფლებების გაძლიერებას.

სასულიერო წოდების და აზნაურობის დაცვით წოდებრივ წარმომადგენლობით კრებებს ორი ფრიად მნიშვნელოვანი ბურჯი გამოეცალა.

მარა XVII და XVIII საუკუნის განმავლობაში თანდათან ეცემოდა მცნავე ბურჯიც ამ კრებისა—ქალაქებიც. მართალია კაპიტალისტური წარმოების წესმა ძლიერ შეჯგუფა ქალაქებში მცხოვრებლები—ბურჟუაზია პროლეტარები, მაგრამ ამ მიზეზით უფრო რამდენსავე დიდ ქალაქებში მოიყარა თავი მცხოვრებლებმა. ეს ქალაქები კი ჩაირდილა სატახტო ქალაქებში თავის სიმდიდრით და გავლენით. ბევრი ქალაქის წინსვლა შედგა, და ბევრი კი ისე ჩამოქვეითდა, რომ, „დამაღლ დაბების“ დონეზე დადგა, როგორც ამას ინგლისში ეძახდნენ.

ამ დამბებს არ შეეძლოთ განვითარებულ თვითმპყრობელობის ძლიერებისათვის წინააღმდეგობა გაეწიათ.

ამიტომაც თანდათან მეტი მნიშვნელობა მოიპოვა სატახტო ქალაქებში თანამედროვე სახელმწიფოებში მე XVI საუკუნიდან დაწყებული. უკვე ჰენრიხ IV-ემ იცოდა, რომ პარიზი შესასზე (სასულიერო წოდება) უძლიერესი იყო და ამიტომაც

მეფე დამოირჩილა მის ნებას და მიიღო კათოლიკის სარწმუნოება. ამას გარდა თუ რა მნიშვნელობა ქონდა ლონდონს სახელმწიფო პოლიტიკაში, ეს კარლოს I-მა თვით გამოცადა თავის თავზე.

სატახტო ქალაქის მცხოვრებთა უმეტესობა სულაც არ იყო დაინტერესებული საერობო წარმომადგენელთა გავლენა დარჩენილიყო, რადგან მათი გავლენა ნიშნავდა მიერუებულ დაბების აზნაურობის და ფლისტერების ბატონობას. რას მისცემდა სატახტო ქალაქს მათი ბატონობა? პირველი იმას, რომ ისინი უარს იტყოდნენ გადასახადის შემოღებაზე და მოქმედებდნენ დაადგებოდნენ, და ეს კი არ იყო ხელსაყრელი მაშინდელ სატახტო ქალაქის მცხოვრებლებისათვის, რადგან მათი უმეტესობა ცხოვრების სხსარს კარის მოთხოვნისთვის დამაკაფიფლებით პოულობდა. რაც უფრო მეტს დახარჯავდა მეფე და მისი ამაღ, ის უკეთესი იყო სატახტო-ქალაქისთვის. სწორეთ იმ ხალხს, რომელიც ქმნიდა სიმდიდრეს და ვაჭრობდა მითი, ძალიან ცოტას აფიქრებდა ის გარემოება, რომ ისინი არ ქმნიდნენ სიმდიდრეს, ვინც ფლანგავდნენ.

ახლა მეფეზე და სახელმწიფოზე გავლენა იმ ელემენტებს კი არ ქონდათ, რომელნიც საერობო წარმომადგენლობით კრებას შეადგენდნენ, არამედ ახალ ელემენტებს, რომელთაც პირდაპირი გავლენა ქონდათ პირდაპირ მეფეზე; ესენი იყვნენ კარის აზნაურობა, სასულიერო წოდება და მოხელეთა მთელი არმია. მათი იარაღი ინტრიგა იყო; ამათ გარდა სატახტო ქალაქის მცხოვრებლები, რომელთაც ზოგჯერ თავისი გაქონდათ არეულობის მოხდენით და ბოლოს კაპიტალისტები, რომელთაც კრედიტი ახალი სახელმწიფოს უმთავრეს საფუძველათ გახათა.

ნამდვილია, რომ კაპიტალისტების დაუხმარებლათ მეფის უფლება თავის დღეში ვერ მიაღწევდა თვითმპყრობელობამდის, იმისთვის რომ გამკლავებოდა მოწინააღმდეგეთ, ან დაეძლია ან მოესყიდა ისინი, რომ თავის მომხრე—დამცველებისთვის ეძლია ჯილდო, რომ გაეწიათ ყველა იმ ფუნქციების მაგიერობა, რომელსაც წინეთ თემები და კორპორაციები, ან ფეოდალი მებატონები ასრულებდა და ეზლა სახელმწიფოზე გადავიდა, იმისთვის რომ დაეცვა თავისი თავი, მოეწყოა მიმოსვლის საქმე, გაეყვანა გზები და არხები, აეგო სიმაგრეები, სამხედრო საწყობები და სხ. და სხ. ყველა ამისთვის მეფეს სჭირდებოდა ფული და ბევრათ მეტი კიდრე შეეძლო მიეღო გადასახადების სახით თავის ქვეშევრდომთაგან, სადამოყრო ბაჟით და სხ. და სხ. ამიტომ მეფეს ხშირათ უნდა მიეძარათ მდიდარ ვაჭრებისთვის ფულის სასესხებლათ. ამ დროიდან დღემდის კრედიტი სახელმწიფოს უმთავრეს ბურჯათ რჩება. საბირუო კურსების აწვე-დაწვევას არა ერთი მთავრობის ბედი გადაუწყვეტია ამ უკანასკნელ ორ საუკუნეში.

ასეთი იყო ევროპის მონარქიების პოლიტიკის უმთავრესი ფაქტორები საფრანგეთის რევოლიუციამდის და ხშირათ შემდეგაც, ასეთია ხშირათ დღესაც. მათი გავლენა დიდი იყო, მარა გამოუტყვეველი და მოუწესრიგებელი. ფაქტიურათ მეფე კი არ მართავდა სახელმწიფოს, მართავდნენ სხვები, მართავდნენ დანტერესებული წრეები, ხლო მართავა მათ შეძლოთ მეფის საშუალებით, მეფის უფლება შეუტრუდავი იყო: სხვები ამ უფლებას თავის სასარგებლოთ იყენებდნენ, მარა მთელ სახელმწიფოში, არავის არ შეეძლო ამ უფლებას წინააღმდეგობა.

საერობო წარმომადგენელთა კრების მნიშვნელობა თანდათან დაქვინდა. ზოგიერთ ქვეყნებში, ეს კრებები სრულიად მოიშო, ზოგ ადგილას დარჩა, მარა ისეთსავე როლს ეწეოდა, როგორსაც დღეს ევროპის ქარხნებში მუშათა კომიტეტები. მათ უნდა ზრდილობიანათ ყველაფერზე თანხმობა გაეცხადებიათ, მხოლოთ ზოგ წერტილანებში ნებას აძლევდნენ ყოველად შემძლებელ პოლიციისათვის დახმარება აღმოეჩინათ.

ასეთია საერთო სახე პოლიტიკის განვითარებისა ევროპაში მტკვიდმეტე და მეფეთამეტე საუკუნოებში.

(შემდეგი იქნება).

რედ-კამონი. ი. პ. როსტომი პოლი.

„მოგზაურის“ ცალკე დამატება.

გურიის ამბები.

სოფ. ხიდისთავი (ბასილეთის საზოგ.) 24 თებ. არ არის გურიაში მეორე სოფელი, რომელიც იმ ზომამდე დატანჯულიყოს, როგორც სოფ. ანუ დაბა ხიდისთავი. მთავრობამ თავისი სისასტიკე პირველათ ხიდისთავლებზე ცადა, რადგანაც ის მიიჩნდა ყოველგვარი ურჩობის და წინააღმდეგობის ბუდეთ თუ სათავეთ. გარდა ამისა ხიდისთავლებს ამ ბოლო ხანამდე თითქმის მთელი გურია სასაცილოთ იგდებდა, როგორც ურჩისა და რაღაც ახალის მსურველს. ხიდისთავლების „უღმერთობა“, რაც უმეტეს ნაწილათ მარხვის ქამასა და სამღვდლოების მხილებში მდგომარეობდა, გურულების სალაპარაკო საგანს შეადგენდა. ამგვარი აზრების ხალხში გავრცელებას და ხიდისთავლების სასაცილოთ აგდებას მცხოვრებელ სოფლებში ძლიერ შეუწყო ხელი აწ განსვენებული ბლალაჩინი ნიკო რამიშვილის ფანატიურმა მოქმედებამ.

მაგრამ დრო შეიცვალა. დღეს ხიდისთავი მართლ არ არის გურიაში, როგორც ეს ოთხი-ხუთი წლის წინეთ იყო; დღეს ისიც იგვარი სოფელია, როგორიც: ბახვი, ასკანა, ჩოხატაური და სხ., მაგრამ თავისი ხიდისთავური ელფერი მინც დასდევს.

დილის ათი საათიდან ატეხილი ზარების გუგუნნი აუწყებდა ხალხს, რომ თავი მოეყარათ დაბა ხიდისთავში, სადაც მოელოდნ მთავრობის მიერ გამოგზავნილ კაცს. შევიკრიბოთ და ვუთხრათ ყველაფერი დაუფარავათ, გულახდილათ — ეუბნებოდნენ ერთმანეთს მცხოვრებნი და ქალიან კაცინათ, დილით პატარამდე დაიძრნ დანიშნულ ალაგისაკენ. შეადილისას, ხიდისთავის მიდამო, ეკლესიის გზო და სხვა ახლო-მახლო ადგილი ხალხით გაიქვდა.

ნაშეადღეის ორ საათზე სულთან კრიმ-გირეც მოვიდა და ჯგუფ-ჯგუფებთ დაყოფილმა ხალხმა თავი ერთათ მოიყარა სამრევლო სკოლის წინ. ყრილობას დაახლოებით 2000 სულზე მეტი ქალი და კაცი დაესწრო. როგორც წინა დღეს ბახვიში, ისე აქაც კრიმ-გირეც ჯერ მიესალმა ხალხს „გამარჯობა თქვენო“, და შემდეგ მისმა სანდო თარჯიმანმა წაიკითხა მოგზაურობის მიხანი. შემდეგ ამისა ხალხს კითხეს, როგორ სურს: ერთათ ლაპარაკი, თუ წარმომადგენლების არჩევა. საზოგადოებამ უკანასკნელი ამჯობინა და ამორჩეულ იქნა 25 დეპუტატი (ამთგან სამი ქალი). როდესაც ხალხი ისევ მოგროვდა, შეუდგნ მოლაპარაკებას. ჯერ კრიმ-გირეც წინადადება მიცა: თუ არა საიმედო პირები გირევიათ ვინმე გთხოვთ დიოხლოთო, მაგრამ ხალხმა ამაზე ვარი განაცხადა და არავისი კრებიდან გაძევება არ მოუსურვებია.

შემდეგაც ასეთი წერილები ხშირათ გვექნება და ამასთანავე, რადგანაც აქ ორი მოქმედი პირი იღებს მონაწილეობას: სახელდობრ ხალხი და მთავრობა, ამიტომ ჩვენც

ამის დაგვართ მოვიქცევით და წერილს ისე გადმოგცემთ, თითქო ორი კაცი ლაპარაკობდეს.

დეპუტატები, მთავრობის წარმომადგენელი და გაზეთის კორესპონდენტები სკოლის აივანზე ისხდნენ, ხოლო ხალხი, საზოგადოება ძირს იდგა და მოლაპარაკებას ყურს უგდებდა.

მთავრ. გახსოვდეთ, რომ მე მოვედი აქ არა ჩემი საქმის გულისათვის, არამედ თქვენი გაქვირების გამოსარკვევათ და მიუხედავით იმისა, რომ ზოგიერთი თქვენ მიერ წარმოთქმული სინამდვილე ჩემთვის მწარე გასაგონი იქნება და გულს ეჩხვლიტება, მაინც გთხოვთ გულ-ახლილათ და დაუფარავათ მითხრათ ყველაფერი, რაც თქვენს ცხოვრებას შეეხება და რასაც თხოულობთ.

საღსო. ძალიან კარგი. ჩვენ გულახდილათ და დაუფარავათ ვიტყვით ყველაფერს, რაც გვტანჯავს და რასაც სამართლიანათ ვთხოულობთ, მაგრამ ვინ არის თავდები, რომ ჩვენი გულ-ახლილობისათვის ჩვენი პიროვნება არ შევიღებება თვითნება პოლიციისაგან. ეს ჩვენ არა ერთხელ და ორჯერ გამოგვიცდია.

მთავრობა. მე არ შემიძლია თქვენი პიროვნება უზრუნველ ვყო მაშინ, როდესაც მე აქ არ ვიქნები და შეიძლება რომელიმე თქვენგანს კიდევაც შეხვდეს რაიმე უსიამოვნება, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში, გთხოვთ, დაუყონებლივ მე მომწეროთ და შეამდგომლობას გავწევ, ხოლო ახლა თქვენი პიროვნების დასაფარავათ არ ვკითხულობ მოლაპარაკება სახელსა და გვარს.

საღსო. ძალიან კარგი, მაგრამ ვინ არის იმის თავდები, რომ ჩვენი ნათქვამი დაუმახინჯებლათ შევა ოქმში. ჩვენ არა გვაქვს იმის შემოწმების საშუალება.

მთავრ. მე თარჯიმანათ მყავს ის კაცი, რომელსაც მე ვენდობი. ხოლო თუ მაგას შეცდება რაიმე, მაშინ ამათ შეუძლიათ დახმარების აღმოჩენა. (აქ კორესპონდენტებზე ანიშნა).

საღსო. ყველაზე უწინ ამას მოგახსენებთ: რომ თუ თქვენ მობრძანდით გურიაში იმიტომ, თითქო აქ ისეთი არაჩვეულებრივი რაიმე ხდებოდეს, რომელიც არსად სხვაგან რუსეთში არ გავგონოთ, თქვენ შემცდარი ხართ.

მთავრობა. ჩვენ მოვედით აქ მხოლოთ იმის გამოსარკვევათ, თუ რა მიზეზებმა გამოიწვია ხალხსა და მთავრობას შორის უთანხმოება და არა იმიტომ, რომ აღმოვაჩინოთ დამნაშავენი ხსენებული მოძრაობისა.

საღსო. მაშ მოისმინეთ. ჩვენი მოთხოვნილება გამოიხატება მხოლოთ სამი სიტყვით: ჩვენ გვინდა პური, სამართალი და თავისუფლება; ჩვენ კი არა გვაქვს არც ერთი, არც მეორე და არც მესამე. ჯერ მოგახსენებთ ჰურზე. ჩვენ არ ვთხოულობთ, რომ დამცხვარი პურები გადმოგვიყარონ. სრულიადაც არა. ჩვენ მოვითხოვთ მხოლოთ იმის, რომ ჩვენი შრომის ნაყოფი ჩვენვე შეგვიარჩინონ და ხელიდან არ გამოგვლიჯონ. შეხედეთ აი ამ ხალხს: აქ თქვენს წინაშე დგას უმეტესი ნაწილი მშრომელი ხალხი, მუშა ხალხი და ადვილათაც იცნობა

ის, მზისგან გარუჯული და ჩონჩხივით ჩამომხმარი. ნუ თუ ამით უფლება არა აქვთ მოითხოვონ, რომ თავიანთი ნაშრომი, თავისი ოფლითა და სისხლით მონაგარი ლეკმა მის საჭიროებასვე მოხმარდეს და ვიღაც მუქთა ხორა მცარცველის ჯიბეში არ ჩადიოდეს? დიახ, ამით არა აქვთ ამის უფლება, ეს ჩვენ ვიცით. მიზეზი იმისა, რომ ჩვენი შრომის ნაყოფით სხვა უსაქმური ხალხი სუქდება, გახლავთ ისა, რომ მშრომელ ხალხს, მიწის მუშას არ გააჩნია არავითარი საკუთრება. მიწა, რომელსაც ის ამუშავებს და თავისი ოფლით რწყავს, სხვის საკუთრება არის. ის იძულებულია იმ პირობას დაყვეს, რომელსაც ადგილის პატრონი უღებს და ამან ჩაავლო გლეხი იმ უსიკლოდეს მდგომარეობაში, რომლიდან გამოსვლას ახლა თავისი ძალით ცდილობს. ან კი რა ქნას საბრალო მიწის მუშამ? მისთვის არ არსებობს არც საკუთარი მიწა და არც სამართალი, რომელმაც უნდა დაიფაროს იმისი ინტერესი მამულის პატრონთა თვითნებობისაგან. პირიქით, ჩვენ სულ ერთსა და იმავე უსამართლობას ვხედავთ. მოსამართლენი და პოლიცია მემამულის იარაღი ყოფილა და ამ იარაღით კარგა ხანია სარგებლობენ ჩვენი სულთამბუთავი მემამულეები. დიახ, პოლიცია და მემამულე ხელი-ხელ ჩაკიდებული გვებრძვიან ჩვენ, მიწის მომუშავე ხალხს.

მთაგრძობა. საჭიროა ვიცოდეთ, პოლიცია თავის ნებით მოდის და ერევა მემამულეთა და მუშათა შორის, თუ მას მემამულეები მიმართავენ ხოლმე.

ხალხს. ხშირათ თავისი ნებით ერეოდა, უმეტესათ კი მემამულეთა თხოვნით, მოყვადათ გაყოფის დროს კალოზე სტრუქციები და სხვა პოლიციელნი და იმათი ძალდატანებით აყოფნებდნენ ოფლით მონაგარ სარჩოს. თუ ვინმე წინააღმდეგობას გაწევდა, იმისთვის მათრახი, ციხე და ხშირათ ციმაბირიც მოსალოდნელი იყო. განა ამას კიდევ მტკიცება ჰქირია, რომ პოლიცია მემამულეს ეკუთვნის?

მთ. წარ. სოფლისაგან ამორჩეული მამასახლისი ნუ თუ გლეხების ინტერესს არ იცავდა?

ხალხს. წარ. მე თითონ ვიახელი მამასახლისით რამოდენიმე წელს და მახსოვს, თუ როგორ უსამართლოთ გვაშოქმედებდნენ ჩვენი უფროსები. განა მამასახლისს შეუძლია პრისტავისა და მაზრის უფროსის ბრძანებას გზა აუქციოს? ის ყველაფერში მორჩილია თავისი მბრძანებლებისა, და ისინი კი ხალხის მტრები არიან. წინააღმდეგობისათვის ან ხალხის ინტერესის გამოსარჩლებისათვის მამასახლისის სასტიკი სასჯელი მოეკლის.

მთ. წარ. განა ყოფილა მავალით მამასახლისის დასჯისა ხალხის ერთგულობისათვის?

ხალხს. წარ. ყოფილა და ძლიერ ხშირათაც ყოფილა. მაგალითისათვის დავასახელოთ: ხარიშვილი, ხომერკი, ბოლქვაძე და სხვები; მიგრამ ეს ხომ ყველასათვის ცხადია და ჩვენ ისევე ჩვენს საბაასო საფანს დაუბრუნდეთ. ჩვენ კიდევ ვამბობთ, რომ მიწა მშრომელ ხალხს უნდა ეკუთნოდეს და არა მუქთა-ხორებს. ჩვენი შრომის ნაყოფი ჩვენს ნალიაში უნდა გროვდებოდეს და არა ვიღაცა უსაქმურის სასიმიინდემში. ეს ჩვენ, მუშა ხალხს გვესმის და უსამართლობათ მიგვაჩნია მიწის ისეთი უთანასწორო განაწილება. გარდა დასამუშავებელი საყანე მიწებისა ჩვენ არა გვაქვს არც ტყე, არც საძოვარი ალაგები. საზაფხულთა საძოვარი მთავრობის ხელშია, საზამთრო კი კერძო კაცების საკუთრებას შეადგენს და ორივენი თავთავის დროზე ტყავს ჩვენ გვაძრობენ. მათის საბალახოთი ჩვენი საზოგადოება მხოლოთ თვე ნახევარს სარგებლობს და ამ მოკლე ვადაში მთავრობა, ე. ი. ხაზინა, 500 მანეთ ბაჟს გვახდის. სახაზინო ტყეშიაც არა ნაკლები ზორი გვადგას. იქ ხეები ღებება, ჩვენ კი შეშას ვყიდულობთ. პატარა წყნე-

ლის მოკრისათვის შტრაფი და შტრაფი. ყველა ესეც ჩვენ უსამართლობათ მიგვაჩნია. განა ტყე ვისიმე შრომის ნაყოფია, განა საბალახო ვისიმე დანათესი და ოფლით დანასველებია? და აი, სრულიათ უშრომლოთ სარგებლობს ხაზინა და მემამულეები, ჩვენ კი ჩვენი ნაშრომი და ნატანჯვიც არავინ შეგვარჩინა.

აი ჩვენ ვთხოულობთ, რომ თუ ყოველივე ეს უსამართლო გადასახადი სრულიად მოსპობილი არ იქნება, იმდენათ მიხრც შემცირდეს, რომ ჩვენი ცხოვრებაც შესაძლებელი დარჩეს. ისიც საკმარისია, რა უსამართლობაც ღღემდე ვითმინეთ.

აი კიდევ რა მოგახსენოთ. პოლიცია ჩვენი მგვობარ-კეთილის-მყოფელი არასოდეს არ ყოფილა. როდესაც პურსა ვთხოვდით ქვას გვაძლევდა, ხოლო შემწვიობის მაგიერათ მათრახებით გვიმასპინძლდებოდა; მით უმეტეს ამ ბოლო დროს დაეკარგეთ ჩვენ ყოველგვარი ნდობა მთავრობის მიმართ. ჩვენ ვიცით, რომ გაქურდებული მუშა ხალხი იმისგან არაფერ კეთილს არ უნდა გამოელოდეს, ამიტომ საჭიროთ მიგვაჩნია მემამულეებთან და ხაზინასთან მოსალოაპარაკებლოთ შედგეს საზოგადოების მიერ არჩეული საჯლეხო კომიტეტი და ამ კომიტეტმა იკისროს ჩვენი საქმეების მოწვესრიკება. ამას მართო ჩვენ, ბასილეული გლეხები კი არ ვთხოულობთ, ამას თხოულობს მთელი რუსეთის გლეხკაცობა და მუშები.

აიღეთ ახლა სახემწიფო მიწები. მართო ტყეები კი არა აქვს ხაზინას, სახნავი მიწაც ბევრი აქვს. ამ მიწაშიც ბევრ ბაჟს ვახათებებს ხაზინა; გარდა ამისა, ბევრი გლეხი სახელმწიფო მიწაზე ცხოვრობს და სახაზინო გლეხთათვლებდა. მუშაობს ამ ადგილზე, იხდის ბაჟს მიწისას, იხდის ათას სხვა გადასახადს ხაზინის სასარგებლოთ და თუ დაქირდა ამ მიწის დაგირავება ან გაყიდვა რაიმე საჭიროებისათვის, არ შეუძლია. ამისათვის ჩვენ, ბასილეთის საზოგადოების მცხოვრებნი სხეებთან ერთათ ვთხოულობთ, ის ნაქურები სახაზინო მიწისა, რომლითაც სახელმწიფო გლეხი სარგებლობს, მის კერძო საკუთრებათ იქნეს აღიარებული. გარდა ამისა ძალიან ხშირია ადგილებზე დავა. ზოგიერთ გლეხს რამოდენიმეჯერ აქვს ნაყადი მიწა და გამიჯუნის დროს მოდის ვიღაც აზნაური და დავას აცხადებს: ეგ ჩემი არისო, ყველა ეს და ათასი ამგვარები გლეხი კაცის ცხოვრებას შეუძლავლათ ხდის. ან კი რა უნდა გავრიგო ისეთი ნაწიკვი მიწით, რომელზედაც ძროხა რომ დააბა კუდი სხვის ადგილში ექნება და თავი მყოგრესაში. ამას დაუმატეთ ათას გვარი გადასახადი—სახელმწიფო და სასოფლო. განა შეიძლება არაფერის მქონე გლეხ-კაცმა იმ უზომო ხარჯს, რომელსაც ჩვენი გაუშაძარი მთავრობა ყლაპავს, ყოველთვინ გაუძლოს? ვერა, ბატონებო, ვერ გაუძლო. აბა ერთი მიმრძანეთ თქვენ: რამდენი მანეთი შემოსავალი დააკმაყოფილებს ისეთ ოჯახს სადაც შვიდი სული სარჩენია?

მთაგრ. წარ. ეს ცხოვრებას ვაჩნია, რა თქმა უნდა.

ხალხს. წარ. ჩვენ არ ვამბობთ შევნიერ, თუნდა მძაღარ ცხოვრებას; აი ნახევრათ მშოვრები რომ იყვენ.

მთაგრძობა. წარ. ასე შეიძლება 500 მანეთი დარჩეს საქმაო.

ხალხს. წარ. ჩვენც აი რას ნთვითხოვთ: თუ რომ 500 მანეთი საჭირო არის ოჯახი ნახევრათ მშოვრი აცხოვროს, მაშ ვისაც შემოსავალი ამაზე, ე. ი. 500 მანეთზე ნაკლები ექნება, ის განთავისუფლდეს ყოველგვარი სახელმწიფო გადასახადისაგან. ხოლო იმათ, ვისაც შემოსავალი მეტი ექნება, იხადოს გადასახადი შემოსავლის დეკვალათ; ე. ი. მეტი შემოსავალი ვისაც ექნება, მეტი გადასახადიც იმან გადაიხადოს. სამართლიანი აი ეს იქნება, თუ არა ახლა მეტს ის იხდის, ვისაც ნაკლები აქვს და ვინც მუდამ შრომობს, ხოლო ისინი ვინც ყელამდე ფულში სხედან და ხელს არ ანძრევენ, თითქმის არაფერს არ იხდიან. აი ჩვენ ამას ვთხოულობთ და უნდა

ავგისრულდეს ეს მოთხოვნები: ხუთას მანეთზე ნაკლები შემოსავალი ვისაც აქვს, ის სრულიად განთავისუფლდეს ყოველგვარი გადასახადისაგან.

ახლა ქვევით აი რას მოგახსენებთ: საზოგადოებაში არიან ეგრეთ წოდებული თავდაუხსნელი გლეხები. თავდაუხსნელი გლეხი იგივე უმა არის. ვისგან უნდა დაიხსნას ან რატომ უნდა დაიხსნას მან თავი? ის ერთი ცილა მამული, რომელსაც უხსოვარი დროიდან ამუშავებს, რატომ უნდა გამოიყიდოს? ეს ცხადი უსამართლობაა და ჩვენ მოვითხოვთ, რომ ყველა თავდაუხსნელი გლეხი განთავისუფლებულ იქნას თავისი მიწიანათ უფასოთ. ის კი არა, ჩვენ მოვითხოვთ, რომ ის ფული, რომელიც თავდახსნელ გლეხებს უსამართლოთ გამოგლიჯეს ხელიდან, როგორც უკანონო წოდებული უკანე დაუბრუნდეთ. რისთვის უნდა გამოიყიდა საცოდავ გლეხს ნასესხები ფულით ის მიწა, რომელიც მის ნამდილო საკუთრებას შეადგენდა?

ჩვენ მოვითხოვთ, რომ სახაზინო, საეკლესიო და საფულისწულო მიწები გლეხთა საკუთრებათ იქნას აღიარებული. მთავრ. წარ. სახაზინო მიწების დარიგება უკვე დაწყებულია კავკასიის ზოგიერთ გუბერნიებში და მაშასადამე საქიროა მისი დაჩქარება.

ხალხ. წარ. ახლა მოგახსენებთ ბაუების შესახებ. ჩვენ არ გვამარტოს მარტო ის უზომო გადასახადი, რომელსაც პირდაპირი გადასახადის სახელით ვიხდით. ყველა ჩვენთვის აუცილებლობათ საქირო ნივთს ბაუი ამყვს. ავიღოთ თუნდა ნავთი, რომელიც ყველა ოჯახში აუცილებელ საქიროებას შეადგენს, ბაუიში ამოდებული ნავთი საცხა, ცხრა მთას იქით, ინგლისში მიტანილი თურმე უფრო იაფათ ფასობს, ვინემ აგერ ეხოში. ეს იმიტომ, რომ ზეთ უშველებელი ბაუი დაადევს: საქიროა და იყიდიანაბარას იზამენო! ასევე თურმე ჩვენ შაქარზე. სხვა ქვეყანაში ჩვენგან წოდებული შაქარი თურმე სამჯერ უფრო იაფი ღირს. ახლა ავიღოთ არყის ბაუი. აი ჩვენი აღესა ღვინოთ არ ვარგა. მეტი ჩვენ არაფერი მოგვდის და იძულებული ვიყავით არაყათ გვეხადა. აქაც დაგვიგო მთავრობამ მანე და უმატა არყის ბაუს. ბოლოს იმ ზომამდე ასწია, რომ ანგარიშით არაყის გამოხდელი ზარალში რჩება და ამის დასაფარავათ რამე სხვა უნდა გაყიდოს. ნუ თუ ესეც სამართალია? ნუ თუ ჩვენ არ უნდა შეგვეძლოს იმ მიწის ნაყოფით ვისარგებლოთ, რომელშიაც ასეთ უზომო გადასახადს ვიხდით? ის ხომ ჩვენი მიწის და ჩვენი საკუთარი შრომის ნაყოფია! ჩვენ ვთხოვლობთ ბაუების მოსპობას; ვთხოვლობთ ყველა ფარული გადასახადების მოსპობას.

მთავრ. წარ. არაყზე ბაუის მოსპობა, კერძოთ და დროებით მარტო გურიამში შესაძლებელია ვიშვამდგომლოთ.

ხალხის წარ. ჩვენ კერძოს არაფერს არ ვთხოვლობთ. ჩვენსავით გატირებულია ასი მილიონი რუსეთის ხალხი. ჩვენი მოთხოვნები არის სამართლიანი და ამისთვის არ გვეშინია არავისი. გარდა ამისა ჩვენი საზოგადოება აგერ ათი წელიწადია წლიურათ 200 მანეთ ფულს იხდის, რალაც მადარბის ფულითა. შარშან ჩვენში ფუთი სიმინდი მანათ ნახევარი ღირდა; ვითხოვეთ შემწეობა და კაცმა ყურადღება არ მოგვექცია. რა იქნა ეს ორი ათასი მანეთი? უთუოთ შექამეს ვინმე მოხელეებმა. ჩვენი ფული ჩვენ მაშინ გვინდა, როცა დაგვეტირებმა. (აქ ერთმა დეპუტატმა ასწერა ის სცენა, თუ როგორ უღიერათ მოექცა მას გუბერნატორი ხიდისთავში ყოფნის დროს. მომეარდა, ეს მენდლები დამაგლიჯა და მიწაზე დაყარა, მეც თითონ შეურაცყოფა მომაყენა. ყველანი დალანდა და ციმბირში გადასახლება დაპირდა: ამაზე მაშინ ბევრი კაცი დაიჭირეს; ზოგი გადასახლეს, ზოგი ციხეში ჩამწყვდიდეს).

არა ნაკლებ სტანჯავენ ხალხს სასულიერო პირები: მღვდლები, ბერები. მათი ხელობა ცარცვა-გლეჯა და ფარისებლობა არის. ჩვენ კარგათ ვხედავთ, რომ ისინი მხოლოთ მონობას და მორჩილებას გვიქადაგებენ. გვიჩივიან ზეცისკენ იქტირეთო და თითონ კი ჯიბეში გვიძებრიან. ვიცით, რომ ისინი უსასყიდლოთ სიტყვის არ მოაბრუნებენ, მუღამ იმას გაიძახიან: ფული, ფული და ფულიო. ჩვენ ვარს ვყოფთ ყოველგვარ ხარჯს მღვდლების შესანახათ და მოვითხოვთ ეკლესიის განცალკევებას სახელმწიფოსაგან, ესე იგი მღვდელი იმან შეინახოს, ვისაც იმისი ლოცვა-კურთხევა სჭირია. აგრეთვე ჩვენ მოვითხოვთ, რომ მღვდლებს ჩამოერთვას უფლება სკოლების გახსნისა. ერთი სიტყვით აღზრდის საქმეში მღვდელი მონაწილეობას არ ურნდა იღებდეს, რადგანაც ის თავის ხარებით აბნელებს ბავშვის ნათელ გონებას. ღმერთს ის უნდა, რომ ჩვენი სული და გული იყოს წმინდა. ჩვენი სინდისის სიწმინდე კი ჩვენი საკუთარი საქმეა და ამიტომ აღამიანის სინდისი თავისუფალი უნდა იყოს.

ახლა მოგახსენებთ სწავლის საქიროებაზე. ჩვენში ახლა ყველამ იცის, რომ სწავლა საქიროა. ის ისე საქიროა, როგორც ჰაერი, წყალი და ჰური. უსწავლელი კაცი ახლანდელ ცხოვრებაში გამოუსადეგარა. სწავლა ერთგვარი და ძლიერ საქირო იარაღია. ჩვენთვის კი სწავლა ხელ მიუწოდებელია. ახლანდელი მთავრობა განგებ ცდილობს ჩვენი გონება ზნელო იყოს, თვარა რა იყო მიზეზი, როცა სამოქალაქო კლასის გახსნა ვითხოვეთ ჩვენი ხარჯით და ნება არ მოგვეცეს? ხაზინას ჩვენ თითქმის არაფერს არ ვთხოვდით, მარა მთავრობამ მიინც არ მოგვეცა ნება სასწავლებელი გავველა, თქვენ სწავლა ვაწყენთო. ახლა მოვითხოვთ, რომ ჩვენშააც ისე მოეწყოს საქმე, რავარც სხვაგან არის, ე. ი. თექვსმეტ წლამდი სწავლა უფასო და საფლდებულა იყოს ორივე სქესისათვის წოდების და ეროვნების განურჩევლოთ. ამას გარდა საშუალო და უმაღლესი სწავლაც რომ ხელ-მისაწდომი იყოს ყველასათვის.

გარდა ამისა ჩვენ გულხე-კაცებს და მუშებს არა გვაქვს უფლება ერთათ თავი შევიყაროთ და ჩვენ გასაქირზე ვილაპარაკოთ. ასეთი ყრილობა აკრძალულია. რატომ არ უნდა გვეჩინდეს ჩვენ უფლება ჩვენ გასაქირზე ლაპარაკისა? დღეს ეს შემთხვევითია, თორემ სხვა დროს ათ კაცს არ გავგაჩერებდნ ერთათ. ამიტომ ჩვენ მოვითხოვთ ჩვენ გასაქირზე მოსალაპარაკებლათ თავისუფლათ შეკრების ნებას, ე. ი. კრების თავისუფლებას.

თუ რომ თავი შევიყარეთ, მაშინვე დაგვერევიან სტრაფები და კახაკები ხმლებითა და მთარახებით. ჯერ ჩვენა გვეყემენ, მერე ბინას აგვიწიოკებენ და ვინ იცის კიდევ რას არ ჩაიდენენ. ჩვენ მოვითხოვთ ჩვენი პიროვნება და ბინა ხელ შეუხებელი იყოს.

არამც თუ ჩვენ გვიშლიან ლაპარაკს ჩვენს გასაქირზე, სხვებს წერასაც არ ანებებენ და გახეთქებში ჩვენი ცხოვრების პირ-ვარაზზე სტყვევც არ არის. ამბობენ—ნება არა გვაქვს ამ საგანს შევეხოთო. რატომ არ უნდა იყურებოდეს წიგნებში ნამდილი ამბავი? ჩვენ მოვითხოვთ, რომ ბეჭდვის თავისუფლება იყოს და ჩვენ გასაქირზე სინამდილოე დაიწეროს. ჩვენ აკრძალული გვაქვს ვაფარცვა. მივეციეთ ერთმანეთს სიტყვა: „სხვის მამულში ძველი პირობებით არ ვიშუშაოთო!“ ჩამოგვერია პოლიცია და ძალა იხმარა, რომ ჩვენი არ გავვეტანა და ცოტათი ჩვენი ცხოვრება არ გავვეუმჯობესებია. ამიტომ მოვითხოვთ ვაფიცვის თავისუფლებას.

ბევრი ჩვენი ამხანაგის სისხლი დაიღვარა აქ ამ საზოგადოებაში ხალხის ინტერესების დაცვისათვის. უფრო მეტი ციხეში ზის და ზოგიც გადასახლებულია. ჩვენ ზიზსა გვეკრ

ის პოლიციის ამგვარი საქციელი და მოვითხოვთ ყველა აღმინისტრაციული წესით დასჯილი ჩვენი ამხანაგი განთავისუფლებულ იქნას, როგორც უკანონო დასჯილი.

ჩვენს ხალხს მძიმე უღალატე აწვევს კისერზე სალდათობის უღელი. ახალგაზრდა ჯანსაღ ყმაწვილ კაცებს აცლიან ოჯახს და ამწყვედვენ ოთხი წლით ყაზარმებში. შინ რჩება მარტო სნეული და მოხუცებული, ეს მუშა ხელი ხომ ეკარგება და ეკარგება ოჯახს; ამას გარდა ის კიდევ სარჩენათ აწვევს მას კისერზე. თითქმის ყველა ოჯახს უჯდება სალდათის შენახვა წლიურათ 600—120 მანეთამდე. სადა აქვს ისედაც გაღატაკებულ ხალხს ამის შეძლება?! ის სესხულობს ფულს ჩარჩებიდან და ამით კიდევ უფრო-და-უფრო ვალიანდება, ეს კიდევ არაფერი. ჩვენ გვეგონა, რომ ჯარი ჩვენს დასაფარავათ იყო გამოყვანილი, გვეგონა რომ ჩვენ შეილებს, რომელსაც ჩვენ ჩვენივე ხარჯით ვინახავთ ჩვენს მტრებთან აბრძოლებდნენ, მარა თურმე საქმე სხვანაირათ ყოფილა. სახელმწიფოს მტრები ჩვენვე ვყოფილვართ და აი ჩვენი შეილები ჩვენვე შემოგვისიეს. ჩვენმა შეილებმა და ძმებმა ჩვენი სისხლი უნდა დაღვარონ ისე, როგორც პეტერბურგის ქუჩებზე დაღვარეს თავისი ძმების სისხლი და როგორც ყველგან სხვაგან ღვრიან!! ჩვენ უსამართლოთ მიგვაჩნია ასეთი საქმე და მოვითხოვთ, რომ მუდმივი ჯარი მოსპობილ იქნას და თუ საქირო იქნება მტრის მოგერება ყველანი მზათ ვიქნებით უკანასკნელი სისხლის წვეთამდის ვიბრძოლოთ.

მთავრ. წარ. ომისა და ჯარის მოსპობა კაცობრიობის იდეალია, მაგრამ დღეს ეს შეუძლებელია.

საჯხ. წარ. ჩვენ ვთხოვლობთ წოდებების მოსპობას, და კანონის წინაშე ყველა მოქალაქის თანასწორობას. უნდა იყოს მხოლოდ მოქალაქე და არა ვინმე განსაკუთრებული წოდება.

ვის შეუძლია ავეცხროს ყველა ჩვენი მოთხოვნილება? ნუ თუ იმ მთავრობას, რომელიც ჩვენ ყოველი მხრიდან გვიწვირობს და რომელმაც დაკარგა ჩვენი ნდობა? არა. მას არ შეუძლია ჩვენი პატრონობა!.. ჩვენ თავს ისევე ჩვენ უნდა ვებატრონოთ. ამისათვის ჩვენ მოვითხოვთ მოწოდებულ იქნას დამფუძნებელი კრება ხალხისგან არჩეულ დეპუტატების. ყველა მოქალაქეს, ეროვნების, წოდების და სქესის განურჩევლათ უფლება უნდა ქონდეს წარმომადგენლების არჩევანში მონაწილეობა მიიღოს. დაფარული და საყოველთაო კენჭის ყრით ხალხმა უნდა ამოირჩიოს თავისი მთავრობა, რომელსაც ნდობასაც გამოუცხადებს და რომელიც იმის ინტერესებს ემსახურება. მაშასადამე ჩვენ ვთხოვლობთ დამფუძნებელ კრების მოწვევას.

ჩვენ არ გვაქვს სამართალი; ამაზე წინეთ ვთქვით და ახლა ისევ დაუბრუნდებით—ჩვენი დღევანდელი სამართალი აშენებულია უსამართლობაზე. ვისაც შეძლება აქვს სამართალი იყიდოს, ის ყოველთვის მართალი გამოდის და ამის საშვალეობა კი მდიდრებს აქვთ. ღარიბი და გაჭირვებული ყოველთვის მტყუანი გამოდის. გარდა იმისა, რომ ჩვენი სამართალი მეჭრთამეობაზეა აშენებული, საქმის დაბოლოებასაც ხომ აღარ აღირსებენ კაცს! სულ უბრალო საქმე რამოდენიმე წლობით გრძელდება. მოხელეები ღარიბს ამტყუნებენ, მაგრამ ქრთმს ორივესაგან იღებენ. ამიტომ ჩვენ მოვითხოვთ ნაფიც მსაჯულების შემოღებას, რომლებსაც უნდა ირჩევდეს ხალხი საყოველთაო თანასწორი და ფარული კენჭის ყრით. ყოველივე მოსამართლე და საზოგადოთ ყველა სხვა მოხელე ხალხს უნდა აძლევდეს თავის მოქმედებაში ანგარიშს!

დალაშა და კრება დაიშალა. მეორე დღეს, 25 თებერ-

ვალს, ბ-ნი სულთან-კრიმ-გირეი ასკანის საზოგადოებაში გაემგზავრა. 26 კი ისევ ხიდისთავში დაბრუნდა.

ამ დღეს სხვათა შორის სულთან-კრიმ-გირეის ხალხის წარმომადგენლებმა მოახსენეს: რამოდენიმე ხიდისთაველი ჩოხატაურისკენ გაემართა იქაურებთან ერთათ ყანების შესახებ მოსალაპარკებლათ. გზაში, თხრილებში ჩასაფრული დახვდათ სტრაჟნიკები, რომლებმაც უეცრათ თოფის სროლა ასტეხეს და ორი კაცი წუთის სოფელს გამოასალმეს... ესეც არ იკმარეს და გაფანტულ ხალხს მათარხით ზურგზე ბოლი აღინეს...

მოკლულების დასაფლავების ნებაც არ მოგვეცეს ხალხს. საფლავი საბრალო ცოლმა გაუთხარა თავის ხელით. ესეც არ აკმარეს საზოგადოებას—ჩამოგვიყენეს სახლში ჯარი, რომელმაც დააქცია ჩვენი ოჯახი. ვინ მოსთვლის იმათ სისამაგლეს და სიხეცეს, ეს კახაკები რომ არიან!! იპარადენ ქათმებს, ღვინოს და სხვა ნივთებს. მათ თავ-გასულობას საზღვარი არა ქონდა. სალდათები ცოტა უფრო კაცურათ იქცეოდნენ. მერე რით დევმისაზურეთ ჩვენ ასეთი სასჯელი? იმიოთ, რომ ჩვენი გასაქირი გამოვაცხადეთ?!

შემდეგ ილაპარაკეს სამოქალაქო სასწავლებლის შესახებ. საზოგადოებამ ითხოვა ექვს კლასიანი სამოქალაქო სასწავლებელი, მარა ნება არ მიცა მთავრობამ, მიუხედავათ იმისა, რომ საზოგადოება თავისი ხარჯით კისრულობდა ყველაფერს. აგრეთვე ბიბლიოთეკის დახურვის შესახებაც ბევრი ილაპარაკეს.

როგორც დასამტკიცებელი საბუთი პოლიციის ყაჩაღობისა, მოიყვანეს ბესარიონ გოგიბერიძის სიკვდილი. ეს ახალგაზრდა და ყველასაგან საყვარელი ყმაწვილი (18—19 წლისა) მოკლა შუალედზე აზნაღ ფირან გოგიბერიძემ, ეს იცის მთელმა საზოგადოებამ და იცის აგრეთვე პოლიციამაც. მაგრამ მკვლელი თავისი შვილით ერთათ ჯერაც ხელ უხლებელა. პირ-იქით იმას მისცეს იარაღი და მიუჩინეს სახელმწიფოს ყარაული. მოკლული ბესარიონ გოგიბერიძის ძმა, რომელმაც სამართალში გაწვევა დაუპირა მკვლელს, მთავრობამ აღმინისტრაციულ წესით რიახანის გუბერნიაში გადაასახლა და ოჯახი გააცოცა...

ეს! ვინ მოთვლის რამდენი უსამართლობა დატრიალებულა ჩვენ თავზე! ვინ მოთვლის ჩვენ გაჭირვებას, ჩვენ შევიწროვებას, დაამთავრეს ხალხის წარმომადგენლებმა!..

ნ. კ.—ძე.

როგორც გურიიდან იწვირებთან, ბ-ნი სულთან კრიმ-გირეის შუამდგომლობა აღუძრავს მთავრობის წინაშე: 1, გურიის აღმინისტრაციის მიერ დანიშნული მამასახლისები გადაყენონ და ხალხს თავისუფლ არჩევის უფლება მიცენ; 2, აღმინისტრაციის განკარგულებით დაკეტული ბიბლიოთეკა-სამკითხველოები, რიცხვით თორმეტი, გააღონ; და 3, 1902 წლიდან აღმინისტრაციული წესით გადასახლებულნი გაათავისუფლონ და უკან დააბრუნონ.

იქიდანვე იტყობინებთან: გურიის სოფლის საზოგადოებამ ერთხმათ გამოუცხადა სულთან კრიმ-გირეის, რომ ჯარის ჩაყენების გამო მშვიდობიანათ მუშაობა შეუძლებელია და ამიტომ ვთხოვლობთ გურიიდან ჯარი დაუყენებლივ გაიყვანონო. სულთან კრიმ-გირეიმ ამის შესახებ გაგზავნა შუამდგომლობა მთავარმართებლის მოადგილესთან.